

Bulletinen

Årgång 54 Nr 4 2012
Moderna Museets Vänner

Happening

MODERNA MUSEET

Medlemskap & förmåner

Det finns flera sätt att köpa medlemskap i Moderna Museets Vänner

- 1) Gå in på vår hemsida www.modernamuseet.se/mmv och klicka på "Bli medlem". Du blir då medlem direkt och får en bekräftelse till din e-postadress.
- 2) Köp ditt medlemskap i kassan på Moderna Museet. Där får du medlemskort och ditt välkomstkort direkt vid köpet.
- 3) Betala medlemsavgiften på plusgiro 15 30 65-8 betalningsmottagare Moderna Museets Vänner. Medlemskortet skickas hem till dig inom 10 dagar.

Medlemsavgifter

1 år: 480 kr/medlem, 700 kr/par, 250 kr/medlem under 30 år.
3 år: 1 300 kr/medlem, 1 900 kr/par.
Ständigt medlemskap: 9 600 kr/medlem, 14 000 kr/par.

Medlemskap i Moderna Museets Vänner är en uppskattad present och du köper enkelt ditt gåvomedlemskap i kassan på Moderna Museet eller på vår hemsida: www.modernamuseet.se/mmv.

Som medlem i Moderna Museets Vänner får du

- Fri entré till Moderna Museet i Stockholm och Malmö, Arkitekturmuseet, Nationalmuseum, Färgfabriken, Gripsholms Slottsamling, Thielska Galleriet, Dunkers Kulturhus, Wanås Konst och Astrup Fearnley Museet för Moderne Kunst Oslo, som återöppnar i september 2012 i nya lokaler.
- 20 % medlemsrabatt på aktuella utställningskataloger samt 10 % rabatt på konstböcker och allt annat i Museets butiker i Stockholm och Malmö.
- 10 % rabatt på sortimentet i Restaurangens brickservering och Café Blom förutom på alkohol och juicer. Rabatten gäller inte i Restaurangens bordsservering. Brunch 10 % rabatt för medlem samt hela sällskapet. 10 % rabatt på kaffe i Espressobaren. 10 % rabatt hos Sture Bröd & Soppkafé på Moderna Museet i Malmö.
- Vår medlemstidning *Bulletinen* som utkommer med sex nummer per år och dessutom förmånliga prenumerationserbjudanden på ett flertal konstitidskrifter.
- Personliga inbjudningar till förhandsvisningar, vernissager, Vännernas timme, föredrag, fester, resor, konstkurser, konserter och andra arrangemang av Moderna Museet och MMV.
- Tillträde till Tisdagsklubben, vår exklusiva programverksamhet med specialvisningar, föreläsningar m m samt till museets ordinarie programverksamhet fritt eller rabatterat för medlemmar.

Konstkunskap och prenumerationer till vänskapspris!

Konstperspektiv

4 nr för 175 kr (ord. pris 280 kr)

Beställ via www.konstperspektiv.nu/mmv eller genom att skicka e-post till ekonomitjanst@natverkstan.net. Eller ring 031-743 99 05 och uppge "MMV" så får du förmånspriset, som gäller löpande så länge du är medlem i MMV.

Konstvärlden & Disajn

4 nr för 99 kr (ord. pris i butik 276 kr)

Beställ på www.disajn.com/mmv eller genom att ange kod 211 vid beställning via e-post till disajn@pressdata.se eller tel 08-799 63 37.

Tidskriften 10TAL

4 nr för 250 kr (ord. pris 360 kr)

Inkluderar fri entré till Klubb 10TAL och biljetter till Poesifestivalen och Barnpoesifestivalen på Dramaten för halva priset. Beställ på www.10tal.se eller prenumeration@10tal.se eller tel 08-612 10 49, och uppge "MMV".

Kontakta oss om du har frågor:

mmv@modernamuseet.se eller tel 08-5195 44 99.

Värdarna i entrékassan på Moderna Museet hjälper dig gärna också med alla slags medlemsärenden.

Med reservation för att medlemsförmånerna kan ändras.

Vändonation 1968: *Expansion controlée* rose

César Baldaccini (1921–1998), oftast bara kallad César, är en av 1900-talets stora skulptörer, kanske mest känd för avgjutningar av sin egen tumme i olika storlekar, placerade på museer och i offentliga miljöer runt om i världen. Den största finns i Paris och är tolv meter hög.

Ett tydligt tecken på Césars storhet är att Frankrikes nationella filmpris uppkallats efter honom: César du Cinéma. Han är naturligtvis också upphovsman till prisstatyeten.

César föddes i Marseille, utbildade sig där och i Paris där han bodde i samma hus som en annan stor skulptör – Alberto Giacometti. 1960 anslöt sig César till konstnärgruppen Les Nouveaux Réalistes med bland andra Arman, Niki de Saint Phalle och Jean Tinguely.

César blev först känd för sina kubistiska *kompresioner*: skulpturer av bildelar, läskburkar och annat sammanpressat metallskrot. Som kontrast till detta gjorde han senare svulstigt formade *expansioner* i glas, aluminium, brons och plast.

Césars verk *Expansion controlée rose* från 1968 kan ses i nya samlingshängningen på Moderna Museet i Stockholm. □

Bertil H. Schulze

Bertil H. Schulze är ledamot i Moderna Museets Vänner styrelse.

César, *Expansion controlée rose* [Kontrollerad expansion i rosa], 1968. Plast, 65×143 cm.
Gåva av Moderna Museets vänner 1968

Andy Warhol och Pontus Hultén.
Foto: Moderna Museet/Nils-Göran Hökby

Hulténforskning pågår

Pontus Hulténs curatoriska praktik under tiden på Moderna Museet i Stockholm och vid Centre Pompidou i Paris studeras i ett treårigt forskningsprojekt vid Södertörns högskola, institutionen för kultur och kommunikation/konstvetenskap. Projektet som är finansierat av Vetenskapsrådet inleddes vid nyåret och involverar Sinziana Ravini, konstkritiker och fil.dr. i tysk litteratur, Charlotte Bydler, kritiker, fil.dr. och lektor i konstvetenskap samt Andreas Gedin, konstnär, skribent och fil.dr. i fri konst. Andreas var för övrigt redaktör för Vännernas tidskrift, *M*, 1997–2003. □

Den svenske ljudkonstpipjären Sten Hanson.
Foto: Niklas Belenius

Elektronmusikens Historia

Moderna Museet Malmö öppnar sin första ljudbaserade presentation. Under sommaren intas Lastkajen av EMS (Elektronmusikstudion) som spelar upp ett program av verk ur den elektroakustiska musikens historia, skapade och/eller inspelade hos EMS.

Sedan starten 1964 har EMS varit ett centrum för svensk elektroakustisk musik och ljudkonst, som har tillhandahållit nödvändig teknik och kunskap. Inom en genre som inte definieras av något gemensamt uttryck utan av metod och den teknik som är central i skapandet har man blivit en viktig knutpunkt.

I EMS programpresentation, som rullar under hela sommaren, kan vi följa utvecklingen, från 60-talets bandteknikkompositioner via de tidiga datorerna och fram till idag. Tack vare EMS nyckelposition kan detta urval på Moderna Museet Malmö visa hela genrens bredd. □

EMS presentation, Malmö 16.6–2.9.

Öppning under vernissagen för Irving Penn: *Skiftande världar*.

BONNIER

BRUMMER & PARTNERS

primewinebar

- 2 Vändonation 1968:
Expansion controlée rose
Bertil H. Schultze
- 3 Kära Vänner!
Lena Josefsson
- 4 Daniel om donationer 2.
Daniel Birnbaum
- 6 Arbetslunch med Yoko Ono
Cecilia Widenheim
- 8 Hommage à ”Dom” Cherry
Maria Morberg intervjuar Bengt Carling
- 9 Pluralism, process och paradox
– Documenta (13)
Ann-Sofi Noring
- 10 It’s happening – *Explosion!*
Måleri som handling
Magnus af Petersens
- 16 Skiftande världar i Irving
Penns studio
Andreas Nilsson
- 20 Det räcker inte med att vinna
– andra måste förlora!
Ronald Jones
- 22 Kalendarium
Vänner vimlar på ...
Anna Hegnell
- 23 Kalendarium Domen
- 24 Vernissageinbjudningar

Bulletinen Årgång 54 Nr 4 2012

Ansvarig utgivare: Lena Josefsson
Redaktör: Maria Morberg
Biträdande redaktör: Anna Hegnell
Consigliere: John Peter Nilsson
Form: BankerWessel, www.bankerwessel.com

För insänt material ansvaras ej
Copyright resp upphovsman
Särskilt tack till Moderna Museet/Bildbyrån

Moderna Museets Vänner
Anna Hegnell
Box 163 82
103 27 Stockholm
mmv@modernamuseet.se
Tel 08-5195 44 99
Plusgiro 15 30 65-8
www.modernamuseet.se/mmv

ISSN 1402-8875

Omslag: En av konstnärerna i *Explosion! Måleri som handling*:
Janine Antoni, *Loving Care*, 1992. Performance med Loving Care
hårfärg, ”naturligt svart”.
Foto: Prudence Cumming Associates, Anthony d’Offay Gallery,
London 1993.

MODERNA MUSEET

Moderna Museets
Vänner

Kära Vänner!

Inför sommarens stora utställning *Explosion! Måleri som handling* i Stockholm är det verkligen roligt att läsa Magnus af Petersens artikel på sidan 10. *Explosion* handlar inte om stillsamt stafflimåleri utan här är det aktion och experiment som står i fokus. En fullmatad utställning med konstnärer som dansar och droppar färg över duken eller skapar med publikens fotavtryck.

När jag läser intendent Cecilia Widenheims artikel på sidan 6 om sin lunch med Yoko Ono i hennes hem i Dakota Building i New York sitter jag själv i en lägenhet tvärs över Central Park med utsikt över just Dakota Building. Lite svindlande är det när världen känns så både stor och liten – snart är både jag och Yoko Ono i Stockholmigen. Yoko Ono var som bekant en inflytelserik konstnär långt innan hon träffade och gifte sig med John Lennon. På senare år har flera institutioner runt om i världen uppmärksammat Onos konstnärskap och 6 juni öppnar utställningen *YOKO ONO Grapefruit* i Stockholm. Utställningen har sin utgångspunkt i boken *Grapefruit* som Yoko Ono gav ut 1964.

Under denna resa till New York så har jag också varit på New Museum där två unga lysande svenska konstnärer ställer ut: Klara Lidén och Nathalie Djurberg, bägge konstnärer som Moderna Museet både visade och köpte in tidigt i deras karriärer. Det är verkligen otroligt roligt att se hur de skördar internationella framgångar. Idag är det en rad konstnärer från eller verkamma i Sverige och våra nordiska grannländer som uppmärksammas stort internationellt. På sidan 4 utvecklar Daniel Birnbaum tankarna om ”det nordiska miraklet”.

En annan konstnär som också hade sin bas i New York var Irving Penn. I sommarens Malmöutställning *Skiftande världar* har vi chansen att stifta närmare bekantskap med hans fantastiska modebilder och stilleben och inte minst hans ikoniska porträtt. Andreas Nilsson berättar mer på sidan 16.

Lena Josefsson, ordförande i Moderna Museets Vänner.
Foto: Prallan Allsten

Jag ser verkligen fram emot Documenta (13) – utställningarnas utställning – som äger rum vart femte år i Kassel. Museets vicechef Ann-Sofi Noring skriver på sidan 9 om Documenta (13) och om vad årets konstnärliga ledare Carolyn Christov-Bakargiev och hennes team har hittat på. Den 7–9 september reser Moderna Museets Vänner till Documenta med Ann-Sofi Noring och intendent Lena Essling som ciceroner. Det finns fortfarande platser kvar så passa på att anmäla er!

Nu när sommaren närmar sig är det kul med lekar. Varför inte prova på den lek eller kanske en variant av den som Ronald Jones skriver om på sidan 20. Ronald, som är konstnär, kritiker och professor på Konstfack, och curerar *He was wrong!* som öppnar i Stockholm 25 augusti, skriver inte bara om lekfulla spekulationer om vilken konst som ”blir kvar” historiskt, utan också om den moderna konstens DNA – Picasso och Duchamp.

Härligt lekfull musik kan vi njuta av under hela sommaren i den nyuppförda Domen i Museernas Trädgård på Skeppsholmen. *Bucky Dome* är både en minnesmanifestation för Don och Moki Cherry, de ursprungliga dom-värdarna, och ett konsert- och happeningevenemang. Extra trevligt för oss Vänner är att programmen i Domen stöds av Moderna Museets Vänner. Bulletinens redaktör Maria Morberg har på sidan 8 intervjuat dom-herren 2012, som var med redan 1971: Bengt Carling.

Glad sommar! ☐

Lena Josefsson

Lena Josefsson är ordförande för Moderna Museets Vänner.

Hans Hammarskiöld har mycket generöst givit Moderna Museet rätt att använda hans fotografier av *Hon – en katedral*. Två av dem förekom i Bulletinen 2–3, och vi beklagar att credit till fotografen föll bort. Här Hammarskiölds porträtt av Olle Bonniér, vars verk *Pling* och *Plingeling* från 1948 visas och spelas i sommarens utställning *Explosion! Måleri som handling*. ☐

Foto: Moderna Museet/Hans Hammarskiöld

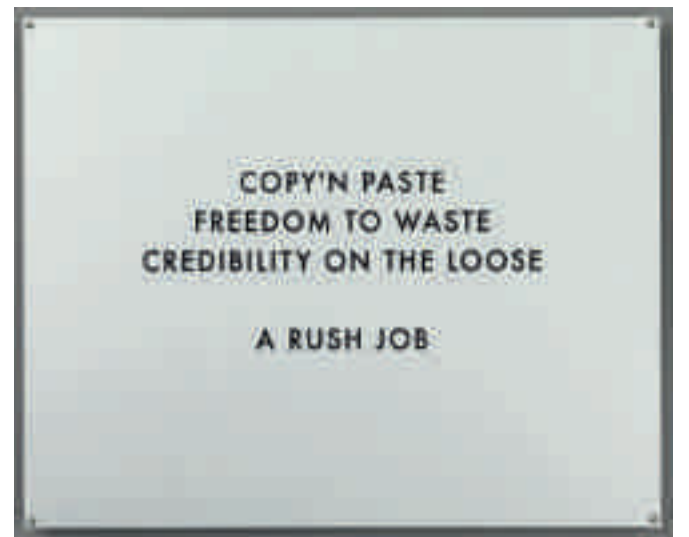
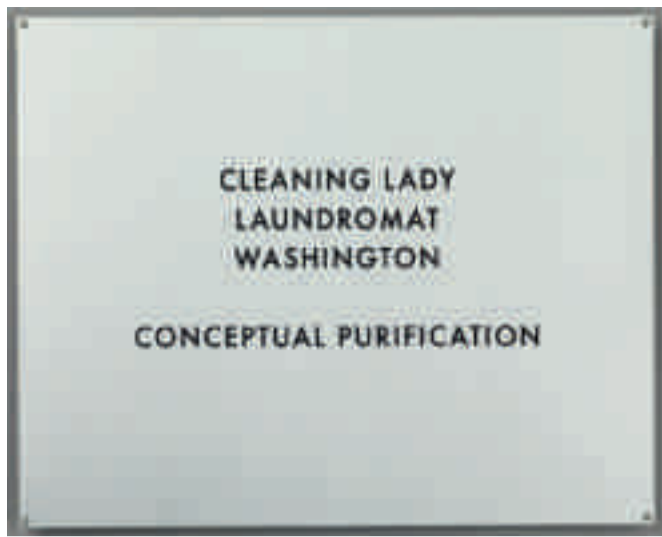

Michael Elmgreen & Ingar Dragset, *Boy Scout*, 2008. Våningssäng i metall, skumgummi, lakan, kuddar, yllefilt, 188×207×77 cm.
Courtesy Galleri Nicolai Wallner. Foto: Anders Sune Berg. Donation 2012 från Moderna Museets Vänner för Nordic Collection

Daniel om donationer 2.

Daniel Birnbaum fortsätter berättelsen om hur, varför och med vilka verk Moderna Museets samling växer. Här fokus på konstnärer från vårt eget hörn av världen – och ny nordisk konst som förvärvats tack vare generöst stöd från bland andra Moderna Museets Vänner.

av Daniel Birnbaum

Fia Backström, *Post-sensitive Rhetorics*, 2011. 3 av en serie om 24 plaketter. Sublimeringstryck på aluminium, 25,5×32 cm. Donation 2011 för Nordic Collection

Just nu tar en rad konstnärer från Sverige och våra nordiska grannländer plats i internationella sammanhang på ett sätt som vi inte varit vana vid. Jag minns livliga diskussioner i början av 1990-talet som handlade om att våra konstnärer inte nådde ut på ett sätt som vi alla tyckte att de förtjänade. Några år senare förändrades scenen och min vän Hans Ulrich Obrist myntade det inte helt allvarligt menade begreppet "det nordiska miraklet". Hans Ulrich har alltid haft en fallenhet för spontana pr-grepp, och det nordiska miraklet var förstås i första hand kopplat till hans egen utställning *Nuit Blanche* på Musee d'Art Moderne i Paris. Det var en bra utställning och här lyftes många av de nordiska konstnärer fram som idag faktiskt blivit världsberömda: Olafur Eliasson, Eija-Liisa Ahtila, Michael Elmgreen & Ingar Dragset och många fler.

Idag kan man ibland få intrycket att viktiga nordiska konstnärer är mer synliga i de stora metropolerna än här hemma. För att ändra på detta, och för att tydligt markera att Moderna Museet vill vara det centrala museet för nyskapande konst i vår del av världen, initierade vi nyligen idén om en nordisk samling.

Museet äger glädjande nog redan fantastiska verk av några nyckelgestalter, som Nathalie Djurberg och Ola-

fur Eliasson, men under de senaste åren har många andra konstnärer börjat synas på de stora museerna ute i världen och för att kunna jämföra vår egen bild med ett perspektiv utifrån bad vi tre kollegor från utlandet att nominera de nordiska konstnärer de finner mest betydelsefulla idag. Christine Macel, chefscurator på Centre Pompidou, Hans Ulrich Obrist, som numera är verksam vid Serpentine Gallery i London, och Okwui Enwezor, den nigerianske curator som var ansvarig för Documenta XI och nu är chef för Haus der Kunst i München skickade oss sina förslag. Förslagen var en utgångspunkt, men sedan började det verkliga arbetet med konkreta konstverk. Det har varit spännande, och resultatet för museet är redan helt enastående.

Några exempel på verk som förvärvats: En imponerande textilmålning av den danske målaren Sergej Jensen som nyligen prydde första sidan på Frankfurter Allgemeine Zeitung, en ny så kallad poster painting av Klara Lidén, dubbelt så stor som alla andra och skapad för Moderna Museet. Nyckelverk av Bjarne Melgaard och Gardar Eide Einarsson, skulpturer av Ragnar Kjartansson från Island och den norsk-danska duon Elmgreen & Dragset, samt nya verk av Fia Backström och (om allt faller på plats) Eija-Liisa Ahtila.

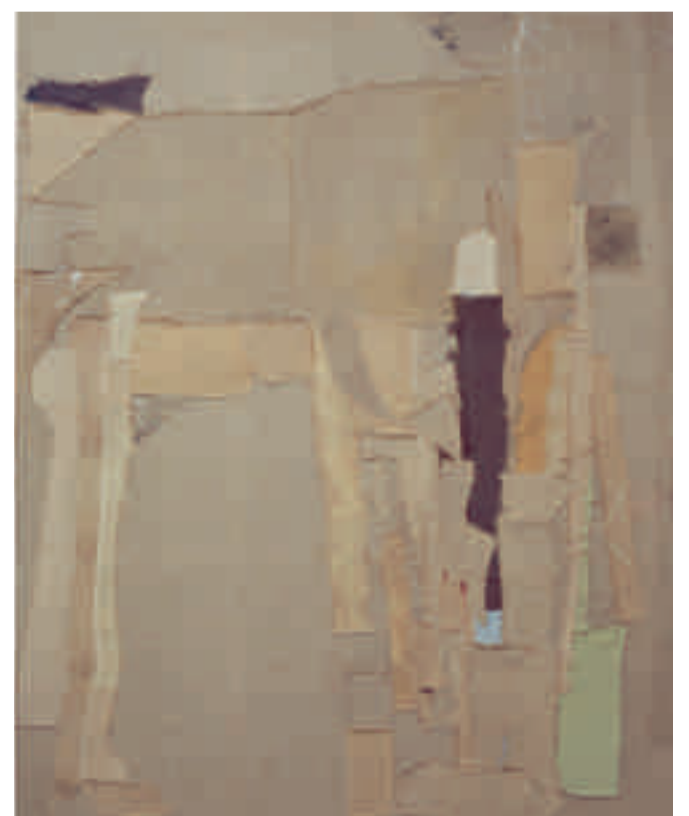
Vi är mitt i arbetet och grubblar på hur man bör se på det nordiska. Runo Lagomarsino är en svensk konstnär som bor och arbetar i Brasilien, Carsten Höller lever sedan mer än ett decennium i Stockholm och har representerat Sverige på Venedigbiennalen. Vi tycker att de bör bli ännu mer synliga på Moderna Museet. Vissa av verken kommer att visas redan i höst, och nästa sommar planerar vi en större nordisk satsning i Malmö där många av dessa nya verk kommer att utgöra utgångspunkten.

Hur var detta möjligt, vi har ju en så begränsad budget för inköp? Såväl vår vänförening som ett tiotal enskilda individer från Sverige, Norge och Finland har bidragit med ytterst generöst stöd för att möjliggöra viktiga inköp som museet aldrig skulle ha klarat av på egen hand. Museet omges verkligen av entusiastiska människor, och när vi ber om stöd för ett övertygande projekt så får vi det! Fortsättning följer. □

Daniel Birnbaum är Moderna Museets överintendent

Bjarne Melgaard, *Uten tittel*, 2010. Olja på duk, 240,2×300,5 cm. Donation 2011 från Hans Rasmus Astrup för Nordic Collection

Sergej Jensen, *Untitled*, 2011. Juteväv, 325×260 cm. Donation 2011 från Oscar Engelbert för Nordic Collection

Klara Lidén, *Utan tittel*, 2011, ur serien *Poster Paintings*. Nya och gamla affischer, vetestärkelse, 185×239×30 cm. Donation 2011 från Lena och Per Josefsson för Nordic Collection

Dakota Building, Manhattan, april 2012.

Foto: Cecilia Widenheim

Arbetslunch med Yoko Ono

I ett New York som just skiftat från snålblåst till högsommarvärme i april, äter Cecilia Widenheim lunch i Dakota Building hemma hos Yoko Ono. På menyn: italienska delikatesser och sashimi. På agendan: utställningsplanering.

av Cecilia Widenheim

Det är tisdag och jag tar bussen från södra Manhattan upp till 72:a gatan. Idag är jag bjuden på lunch hemma hos Yoko Ono. Vi ska planera utställningen som ska äga rum på Moderna Museet i sommar. Halvvägs till bussen kommer jag på att jag glömt kameran och får rusa tillbaka till hotellet en extra gång. Det är 28 grader varmt i New York, den plötsliga högsommarvärmerna lockar ut New York-bor och turister i shorts och solglasögon. I Central Park prunkar det av försommarblommor och nyutslagna träd i skirt grönt.

Jag är alltså på väg till Dakota Building, denna mytomspunna byggnad, kanske ett av New Yorks mest kända hus bredvid Empire State Building och Flat Iron

Building. Dakota var ett av de första stora hyreshusen på övre västra Manhattan som byggdes under 1880-talet. På bilder från sekelskiftet ser man det stora stenhuset i renässansstil torna upp sig mellan små lantliga gårdar och odlingslotter. Det 623 rum stora huset uppfördes av direktören för Singer Symaskiner och var ett av New Yorks första lägenhetshotell med lyxvåningar. Här fanns tennis- och krocketbana för husets gäster, och här installerades New Yorks första hiss. Utanför porten har oräkneliga mängder turister stått och väntat, beredda med kamera för att få en glimt av världsstjärnor som Lauren Bacall, Judy Garland, Leonard Bernstein eller Rudolf Nurejev. När John Lennon sköts till döds utanför sitt och Yoko Onos hem i Dakota Building 8 decem-

Yoko Ono, 2009.

© Foto: Synaesthete, 2009

ber 1980 blev byggnaden med ens symbol för en tragisk nyhet som skakade världen.

Väggarna är klädda i mörkbrun mahogny och när jag visas in i hallen av vakterna i blå uniform slås jag av hantverksprakten – metallarbeten, speglar, enorma spisar och takdekorationer pryder entrén. Jag tar hissen upp och funderar på om jag ska våga plocka upp kameran alls denna eftermiddag. Jag ringer på, och bakom en stor dörr med ett enkelt nummer väntar Yoko Ono och hennes assistent.

– Vi flyttade in här 1973 i maj månad, berättar Yoko över lunchen som börjar med italienska delikatesser, följt

” Jag visste att det traditionella sättet att göra konst på, det vill säga att ladda ett material med konstnärens ego i ett beständigt material för ett evigt perspektiv, inte var en väg som fungerade för mig. ”

av japansk sushi och sashimi och sedan avslutas med en italiensk tiramisu och japanskt te. Jag har valt att stanna kvar i Dakota Building under alla dessa år, trots att min man blev mördad utanför porten till det här huset.

Läget är överväldigande. Från hörnlägenheten ser man ut över trädtopparna i Central Park och ner över det myllrande gatulivet på Central Park West. Långsamt glider konversationen över till utställningen som håller på att ta form, och på Yoko Onos stora köksbord breder vi ut ritningar, böcker och foton och börjar dagens arbetspass. Hur gör man en utställning med utgångspunkt i en bok? Utställningen på Moderna Museet ska utgå ifrån *Grapefruit*, den *artist book* som Yoko Ono gav ut i Tokyo 1964 och där hon samlade en stor mängd kortare och längre texter. Boken består av så kallade *instruction pieces*, det vill säga små korta instruktioner för måleri, objekt, musik och filmer. Man skulle kunna beskriva det som förslag till konstverk. Förslag som kan realiseras eller bara läsas, och på så sätt ta form i betraktarens huvud.

Vi pratar om musik. Yoko Ono ska gå på den tyska technopopgruppen Kraftwerks retrospektiv på MoMA på kvällen. Utställningen består av åtta konserter där gruppen framför musik och videos från åtta olika album inför publik. Musikperformance på konstmuseum. Yoko Ono gjorde det redan för fyrtio år sedan.

Under 1960-talet blev Yoko Ono en inflytelserik konstnär inom New Yorks avantgardescen och inom fluxusrörelsen. Sedan dess har hon mest varit känd som fredsaktivist, musiker och kompositör, men framförallt som John Lennons hustru och änka sedan 1980. De senaste femton åren har allt fler museer runtom i världen börjat uppmärksamma henne som konstnär, med start i den stora retrospektiven *YES YOKO ONO* på The Japan Society i New York, som visade femtio år av banbrytande skapande.

– Jag insåg tidigt att jag ville pröva att ge upp en del av mitt ego, berättar Yoko Ono. Jag visste att det traditionella sättet att göra konst på, det vill säga att ladda ett material med konstnärens ego i ett beständigt material för ett evigt perspektiv, inte var en väg som fungerade för mig.

Redan på 1950-talet börjar Yoko Ono laborera med efemära uttryck och fjäderlätta konstnärliga hand-

lingar, ja – faktiskt inte ens handlingar utan idéer och förslag till handlingar. Hon överlåter åt betraktaren att utföra idéerna eller bara tänka och utveckla dem med sin egen fantasi, och tonläget pendlar mellan meditativ haiku och slagfärdig humor. Med bakgrund inom filosofi och studier i klassisk komposition börjar hon göra ”partitur” för konst, det vill säga instruktioner som sedan kan uttolkas igen och igen av publik och kollegor. Som få andra lyckas hon skapa en intressant dialog mellan den österländska konsten och det västerländska avantgardet. Hon är konceptkonstnär, kvinna och asiat och bygger en fascinerande plattform för sitt arbete i New Yorks avantgardekretsar åren kring 1960, långt innan hon träffade John Lennon. Hennes legendariska serie av *loft concerts* på nedre Manhattan lockade snart kollegor som John Cage, David Tudor, La Monte Young och Marcel Duchamp.

Hur gör man då en utställning om en bok? I Yoko Onos gigantiska kök i Dakota Building diskuterar vi olika sätt att besvara den frågan. Nu återstår det att gestalta utställningsrummet och få de olika delarna att hänga samman på ett intressant sätt. Skulle man kunna säga att vi ”läser” *Grapefruit* tillsammans med Moderna Museets publik i sommar – en läsning i utställningsform? Det är drygt sex veckor till vernissage och Yoko Ono leder lustfyllt samtalet kring utställningens olika aspekter samtidigt som hon berättar om äldre verk och vrider och vänder på vårt koncept för Stockholm. Plötsligt får hon lust att visa ett helt nytt projekt som hon arbetar med just nu, och ringer på snabbtelefonen efter en assistent som strax dyker upp med ett objekt. Jag inser att kvinnan som

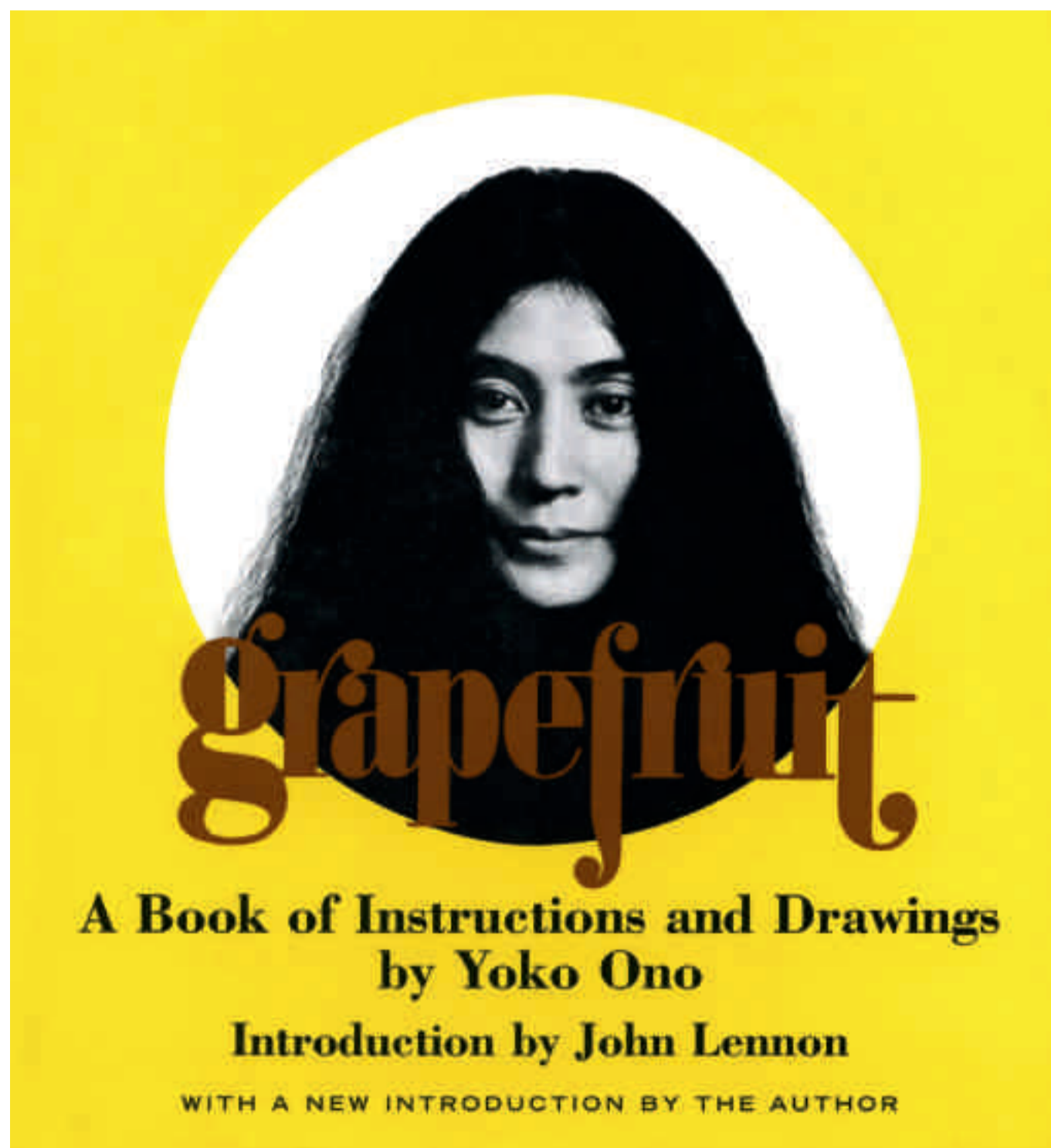
Yoko Ono, *Earth piece*, 1963. Publicerad i *Grapefruit*, 1964.
© Yoko Ono

följs av 2,2 miljoner personer på Twitter och som ställer ut samtidigt i ett tiotal länder har bråda dagar, och att det är dags att gå.

– Det gör inget om det uppstår några ”hål” i utställningen, det är vackert med hål, säger Yoko Ono när jag står i dörren på väg ut. Vi ses i Stockholm! □

Cecilia Widenheim är intendent på Moderna Museet och curator för *YOKO ONO Grapefruit*.

YOKO ONO Grapefruit, Stockholm 6.6–16.9.
Natten mellan 4 och 5 juni realiseras två tidiga instruktioner av Yoko Ono på Djurgården. Se kalendariet sid. 22 för anmälan och information.

Yoko Ono, omslag *Grapefruit*, Simon & Schuster, New York, 1970, ursprungligen publicerad 1964.
© Yoko Ono

Hommage à "Dom" Cherry

Musiken åter till Skeppsholmen

Våren 1971 rörde Bengt Carling och Pontus Hultén sly för att bygga Domen, en utomhuspaviljong för all slags kreativitet. Där var Don och Moki Cherry värdar, och jammade ihop med vänner från hela världen. Hela sommaren 2012 ljuder musiken igen från Skeppsholmen och den nyuppförda *Bucky Dome* i Museernas Trädgård utanför Bloms Bar. Bulletinen träffade eldsjelen Bengt Carling och fick en trip down memory lane.

Maria Morberg: Hur kom det sig att Domen uppfördes 1971?

Bengt Carling: Jag jobbade med Pontus Hultén, just då med skyltning utanför museet, tidigare med platsen för Paradiset. Pontus arbetade den våren med en utställning som hette *Utopier och visioner*, som handlade om Pariskommunen. Pontus föreslog att vi i det sammahanget skulle bygga en dom, med tankar utifrån "Bucky" Fuller: att åstadkomma mesta möjliga med minsta möjliga – "more with less". Vi tänkte miljö redan då.

MM: Träffade du Buckminster Fuller?

BC: Ja, flera gånger, först via Konstfack där jag gick, i ett samarbete med Ateneum i Helsingfors där han var och föreläste. Sen hörde jag honom tillsammans med Allen Ginsburg i San Francisco, i Golden Gate Park, The Free University som det kallades. Han hade också skrivit *Dome Cook Book* (Lama Publications, 1968) som jag hade.

MM: Kände du Don och Moki innan Domen?

BC: Oh ja, väldigt väl. De var vänner i familjen och bodde ofta hos oss när de var i Stockholm. De bodde i "Arresten", vid museets entré med sina barn Neneh och Eagle-Eye, en hund och en katt under det här projektet, och spelade varje dag i Domen. För mig var det en fantastisk tid, att uppleva det här rummet som jag älskade, och musiken. Det är en underbar känsla inne i en dom. Ljuset blir så fint. Jag försöker åstadkomma detsamma nu, och den ska ha samma storlek, tolv meter i diameter.

MM: Hur funkade det?

BC: Domen var som Dons och Mokis vardagsrum, dit de bjöd in musikervänner från hela världen. Men alla kunde vara med på olika sätt, inte bara proffs. Don var en otroligt generös person. Han sa aldrig något negativt utan kom man så fick man vara med. Antingen lyssnade man eller klappade händer eller slog på något eller dansade. Moki var ju också sån. Hon hade gjort en mandala och en stor textil på väggen, och målade på golvet. Det kom till exempel japanska musiker, Taj Mahal Travellers, som reste runt och spelade, på väg till Taj Mahal. Improviserad, kontemplativ musik. Moki spelade tambora som låg som en "drome" bakom.

MM: Har du byggt flera domer?

BC: Ja, och den vi gjorde 1971 blev en symbol för musiken och öppenheten, mötet mellan olika konstarter som fanns på museet. Mycket var förlagt här när det gällde performance och liknande, det hände hur mycket som helst! När jag undrade för ett år sen om Moderna var intresserade av en ny dom, sa Daniel [Birnbäum]: "Hur kunde du komma så rätt? Det är precis vad vi vill återinföra!" Tonie Roos [arbetade med *Utopi och visioner* till-

Domen, Skeppsholmen, sommaren 1971. Stående Don Cherry, sittande med mandala Moki Cherry. Bland åhörarna, tillbakalutad med mustasch Pontus Hultén, Moderna Museets dåvarande chef.

Foto: Moderna Museet/Erik Cornelius

sammans med Pontus Hultén] sysslade mycket med kommunikation, hade en teleprinter i en liten byggnad utanför Domen, som ett utredningsverktyg, dit besökare kunde gå och ställa frågor som skickades ut över världen. Till Japan, Amerika, England, vartsomhelst, och så kom det svar. Billy Klöver var en av dem som la upp kontaktnätet runt hela jorden.

MM: Ett förstadium till internet, som det Marshall McLuhan höll på med då.

BC: Ja, precis. Vi ville visa hur världen var, koppla ihop dess olika delar, och göra Domen som ett exempel på miljötänkandet. Varje dag tog form utifrån vilka som var på plats. Jättehärligt var det, väldigt behagligt, och lagom mycket folk. Det var easy-going och laid-back. Jag, Neneh, Eagle-Eye, Beche och alla andra inblandade har med oss den där andan. Det blir ett häng i Domen i sommar, som då: träffas, sitta och dricka öl, äta och spela. □

Maria Morberg

Maria Morberg är redaktör för Bulletinen

Bucky Dome, Stockholm 17.5–9.9, är ett samarbete mellan Moderna Museet och Arkitekturmuseet. Projektledning: Bengt Carling, Catrin Lundqvist (MM), Jonas Olsson (AM) och musikproducenten Bengt "Beche" Berger. *Bucky Dome* finns på Twitter och har en Facebooksida. Läs mer i Kalendariet på sid 23. Med stöd av Moderna Museets Vänner.

Buckminster Fuller (1895–1983) var en amerikansk arkitekt och visionär som ville undersöka hur en enskild person kan driva projekt så att de påverkar den omgivande världen i positiv riktning, genom mängder av idéer, uppfinningar och konstruktioner.

Caprice gör i samband med *Bucky Dome* en nytgåva av skivan som spelades in sommaren 1971, *Organic Music*.

Dom-herre 2012, Bengt Carling i Museernas Trädgård.

Foto: Albin Dahlström

Pluralism, process och paradox

100 dagar konst på Documenta (13)

Den konstnärliga ledaren för denna omgång av Documenta, Carolyn Christov-Bakargiev, beskriver det gigantiska evenemanget som ”ett tillstånd”. Moderna Museets vicechef Ann-Sofi Noring lägger örat mot marken i ett Kassel där utställningarna öppnar tidigt i juni, men mycket ännu är okänt.

Lördagen 9 juni slår Kassels stadsportar upp för den trettonde omgången av Documenta. Nära fem års förstudier, diskussioner och planering resulterar i en 100 dagar lång manifestation. I skrivande stund, en dryg månad före öppningen, kan jag ana somligt och veta något men framförallt hoppas på att den konstnärliga ledaren Carolyn Christov-Bakargiev med team förmår att motsvara de högt ställda förväntningarna på denna utställningarnas utställning. Processen har varit intrikat och mångfacetterad – curatören har valt att samverka med inte mindre än fjorton så kallade agenter samt elva rådgivare i förarbetet, vilket vittnar om en dialogbaserad inriktning för Documenta (13). Mer om detta nedan, men först några ord om ett konkret konstverk:

I Karlsae Park reser sig en nära nio meter hög trädliknande gestalt, och i grenverkets topp tycks ett moln ha fångats in. Det är den italienske konstnären Giuseppe Penone som för en av Kassels vackraste platser skapat ett bestående verk: en bronsskulptur med en infogad sten. Den står här sedan sommarsolståndet för två år sedan, i väntan på att de 100 dagarna ska ta sin början. *Idee di Pietra* [Stenens idéer] heter verket och invid växer en trädplanta till sig, dag för dag, likt en levande och påtaglig parallell till den organiskt växande Documentautställningen.

Uppdraget till Giuseppe Penone rimmar väl med Carolyn Christov-Bakargievs intentioner, och också med hennes intresse för konströrelser som Arte Povera. Konstnären har sedan 1960-talets slut arbetat med trä-

det som tema, en levande organism med närhet till människan. Hans uppväxt i norra Italiens skogrika berg finns där som en grund att utgå ifrån, vilket också Moderna Museets eget verk av Penone vittnar om. Skulpturen i vår samling förvärvades redan 1970, samma år som det utfördes, och den långa titeln ger en god indikation på Penones metoder: *Jag ska utföra en aktion som varar 15–20 dagar. Jag ska föra tillbaka brädan till den tid när den var ett träd, närmare bestämt en viss tidpunkt i trädets historia som jag fixerar på ort och ställe.*

Så, från skulpturens påtaglighet till den till synes amorfa organisationen som står bakom Documenta (13). Det här är sannerligen ingen ”one woman show”, men det är Carolyn Christov-Bakargievs idéer som ligger till grund för detta mastodontprojekt med drygt 160 konstnärer och andra medverkande. Fram till öppningen ges 100 notböcker ut, tunna häften med mer eller mindre personligt formulerade texter av såväl levande som historiska konstnärer, filosofer, författare, antropologer, språkforskare med flera. Spektrat är vittomfattande, på samma sätt som sammansättningen av de fjorton agenterna hon valt att samarbeta med speglar olika typer av kunskap, och skilda delar av världen. Några har hon också rest med – till Kanada och Australien, Afghanistan och Iran, Palestina och Korea, Senegal och Mexico. Dock inte till Sverige, däremot medverkar en handfull norrmän. Men eftersom Documenta minst av allt handlar om nationell representation är det inget att bry sig om – eller kanske ändå? Det återstår att se, eftersom utställningen har många bottnar vilket borde medföra att ett visst utrymme kan ges åt reflektion kring vad till exempel geografisk tillhörighet kan innebära idag.

Några konstnärsnamn? Ida Applebroog, Julie Ault, Salvador Dalí, Jimmy Durham, Matias Faldbakken, Pierre Huyghe, Emily Jacir, William Kentridge. Flera av dessa har varit synliga på Moderna Museet, andra bland de medverkande kommer att medföra nya möten för oss som publik. I en intervju har Carolyn Christov-Bakargiev

Giuseppe Penone, verk från 1970 (se lång verkstitel i artikeln). Moderna Museets samling

sagt att Documenta är mer än och inte exakt detsamma som en utställning; snarare ett tillstånd. Hennes ambition att nedmontera gränserna mellan olika kunskapsfält och blanda skilda discipliner sätter konstnären och konstverken i nya sammanhang. Hur helheten ter sig vet vi dock först när publiken får tillträde – men, som hon själv konstaterar, det finns ingen homogen publik och därför kan utställningen uppfattas som ett nätverk av många utställningar. Pluralism, process och paradox är några nyckelord och ett ledmotiv hon har valt att ge Documenta (13) är följande: ”Dansen var mycket frenetisk, livlig, slamrande, skramlande, uppsluppen, förvriden och varade en lång tid.” Mottot är infogat på en bild från Karlsae Park som följer den officiella informationen om utställningen: här ser man får fridfullt beta gräset, till synes omedvetna om Giuseppe Penones *Idee di Pietra* och den fiktiva dansen. I nästa Bulletinen berättar jag avslutningsvis om hur några av Documentateamets tankar kommit till uttryck – och om fler konkreta konstverk. □

Ann-Sofi Noring

Ann-Sofi Noring är vice museichef på Moderna Museet

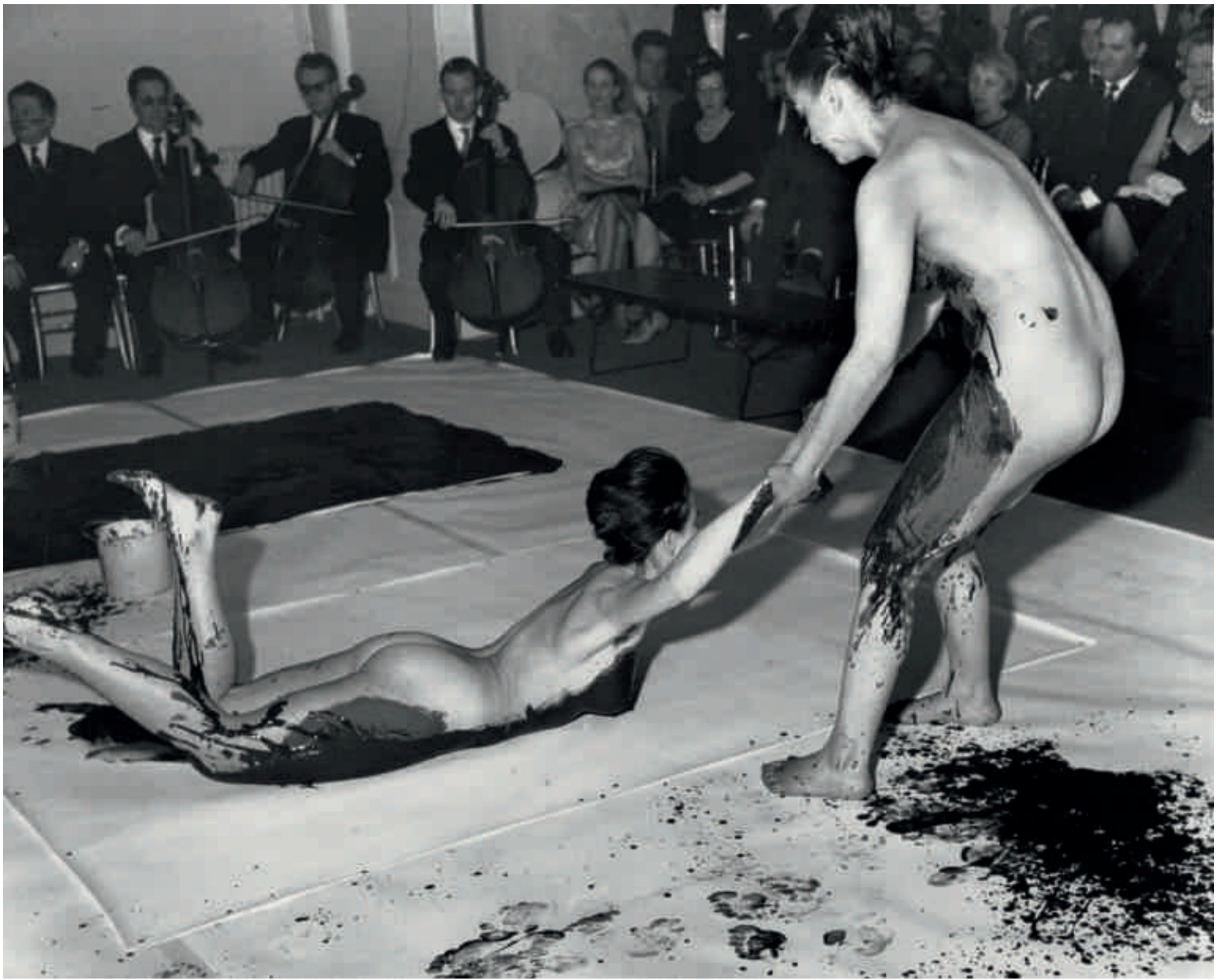
Platser kvar! Res med oss till Documenta. Moderna Museets Vänner reser till Documenta 7–9 september med vice museichef Ann-Sofi Noring och intendent Lena Essling som ciceroner. Se program och bokningsinformation på www.modernamuseet.se/mmv eller kontakta ACADEMICA, tel: 08-580 390 50, e-post: info@academicatravel.se

Giuseppe Penone, *Idee di Pietra* [Stenens idéer], 2004/2010. Brons och sten. Foto: Roman Mensing

Carolyn Christov-Bakargiev, konstnärlig ledare Documenta (13). Foto: Eduardo Knapp

Yves Klein, Antropometri från den blå perioden, 9 mars 1960.

© Galerie internationale d'art contemporain, Paris. Harry Shunk–John Kender © Roy Lichtenstein Foundation/Yves Klein, ADAGP, Paris

It's happening – *Explosion!* *Måleri som handling*

Dansa och skjuta färg över duken, rulla sig eller urinera på den – abstrakt expressionism och action painting handlade lika mycket om utövarnas själ som om den fysiska gesten: handlingen. I en visuellt drabbande utställning som börjar där modernismen slutar visas Jackson Pollock, Janine Antoni, Gutaigruppen och Fluxusrörelsen, men också samtida konstnärskap som Rivane Neuenschwander, Adel Abdessemed och Cai Guo-Qiang. Utställningen inleds med inverterad amfiteater och hardcore techno i en performance av Anastasia Ax skapad särskilt för *Explosion*.

av Magnus af Petersens

Pinot Gallizio, *Le acque del Nilo non passerano ad Alba* [Nilens vatten flöt inte genom Alba], 1958. Blandteknik på duk, 380×80 cm.
 Courtesy Archivio Gallizio, Turin

Utställningen *Explosion* börjar där modernismen slutar; när den var så övermogen att den precis var på väg att explodera. Vilket den också gjorde i en mängd olika och nya sätt att arbeta med konst. I stort sett alla dörrar öppnades, med en rejäl spark, och en ny generation konstnärer började tänka på sig själva inte som målare eller skulptörer, utan som konstnärer för vilka alla material och ämnen var möjliga att göra konst av. Det var så den amerikanske konstnären och skribenten Allan Kaprow, mannen som uppfann ordet happening, beskrev situationen 1956 i sin legendariska essä *The Legacy of Jackson Pollock* (publicerad först 1958). Samtidigt som dessa dörrar öppnades var mycket av den nya konsten – happenings, performance och konceptkonst – tänkt genom måleriet. Det var en utveckling och en förskjutning av fokus, från måleriets roll som konstobjekt och som representation till processerna bakom verket till såväl den fysiska handlingen att göra konst som idéerna som ligger till grund för konsten.

Ambitionen i *Explosion! Måleri som handling* är att visa en röd tråd som löper från Pollocks droppmåleri via John Cages intresse för slumpen som en metod att skapa konst, in i performance och samtida konceptuella praktiker. Det kanske låter torrt och teoretiskt men då får man inte glömma det visuellt drabbande i det experimentella förhållningssätt som förenar dessa konstnärer. Det tar sig ibland uttryck i våldsamma angrepp på duken – den får representera konstens traditioner och konventioner. Niki de Saint Phalle skjuter med gevär på dukar eller pannåer, preparerade med färgballonger som blöder genom lager av gips. Kazuo Shiraga målar med fötterna, hängande i rep över duken, Andy Warhol urinerar på duken och Shozo Shimamoto slänger glasflaskor fyllda med färg på sina målningar. Man kan se det som en attack mot måleriet. Den traditionella hantverksskickligheten intresserar inte dessa konstnärer. De vill inte längre ha full kontroll över resultatet, utan de utför ett experiment. Dessa spektakulära gester är lika mycket performance som det är måleri. När Hans Namuths bilder av Jackson Pollock som målar i sin ateljé publicerades i tidskriften *Life* väckte bilderna av Pollock lika stort intresse som hans målningar. Hans danslika rörelser med färg över dukarna på golvet var bland de första och mest uppmärksammade performanceverken, om än inte avsiktliga. Men om Pollock var obekvämt med den uppmärksamhet fotografierna fick, så var den aspekten en central del av andra konstnärskap. Den japanska Guitaigruppen bjöd in publik och press till performances där de samtidigt skapade målningar, i en mycket vid bemärkelse.

I abstrakt expressionism och action painting lades stor vikt vid konstverket som ett uttryck för konstnärens

själ, men även som ett avtryck av konstnärens fysiska gester och rörelser. Gestmåleriet blev under 1950- och 1960-talen alltmer fysiskt och extremt och framfördes även inför publik. Den existentiella gesten att göra ett avtryck sågs som ett uttryck för människans sårbarhet och utsatthet. 1953 besökte Yves Klein Hiroshima där han såg siluetten av en människa inbränd på en sten av atombombens blixtriknande vita ljussken – en skugga som var kvar efter att människan som kastade den var borta, ett spöke. Det gjorde stort intryck på honom och förebådade hans *Antropometrier* från omkring 1958, och eventuellt också hans målningar gjorda med eld. De

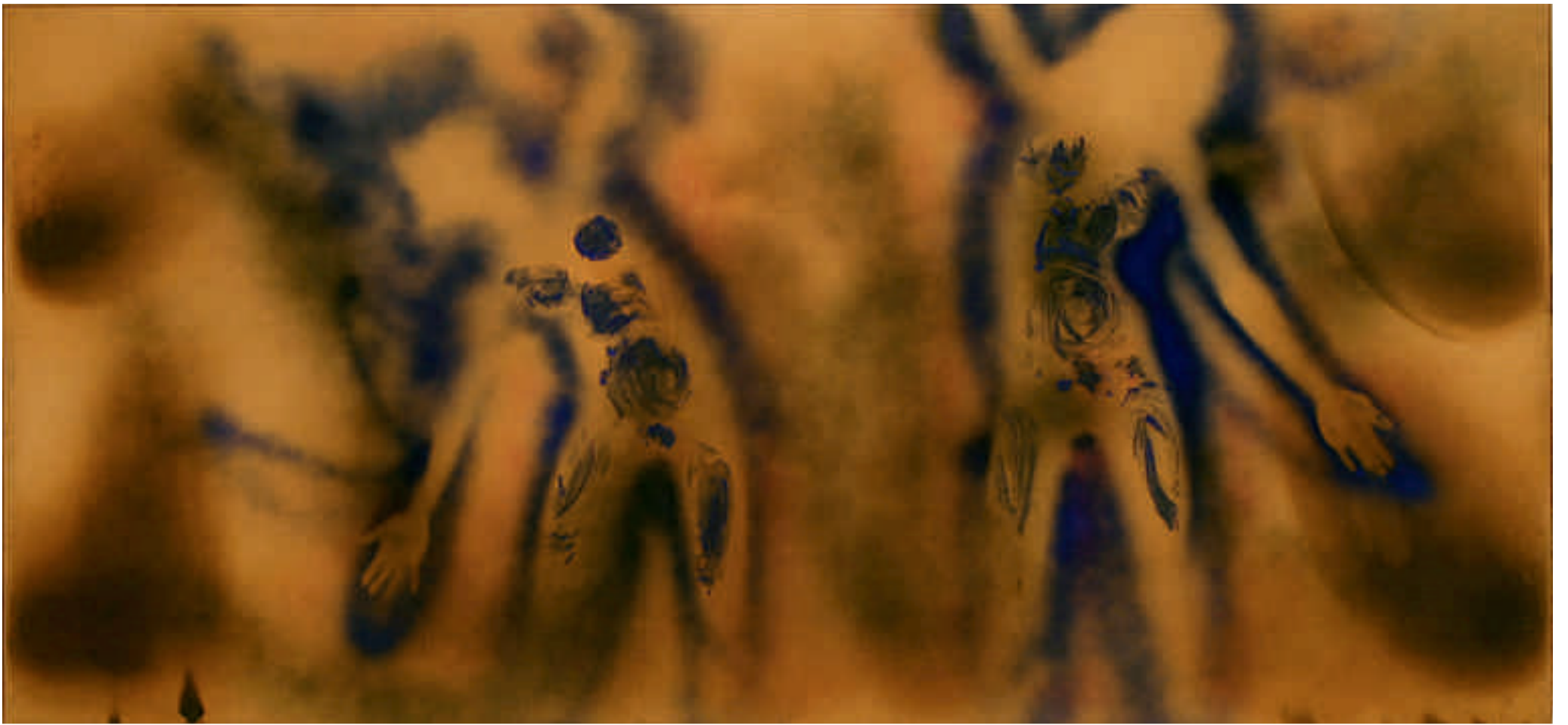
” Verket fungerar också som ett slags koreografi eftersom publiken bjuds in att fullfölja verket genom att luta sig mot väggen med en fot på den i vanliga fall så oklanderligt vita museiväggen. ”

Yves Klein, *Feu-couleur (FC 17)* [Eldsmålning (FC 17)], 1962. Tempera på kartong, monterad på MDF 106×94 cm
 Louisiana Museum of Modern Art, Humlebæk

Yves Klein, *Feu Couleur (FC1)* [Eldsmålning (FC1)], 1962.
© Yves Klein, ADAGP, Paris

förstnämnda är målningar gjorda genom att nakna modeller först täcker sina kroppar med färg och sedan gör avtryck på duken. Yves Klein arbetade strategiskt med media på ett sätt som förebådar konstnärer som Andy Warhol och Damien Hirst. Klein iscensatte dessa föreställningar inför publik där han iförd frack dirigerade sina "levande penslar", vilket idag fram-

står som en mycket bokstavlig objektifiering av kvinnor.

Inte minst fotografierna av Jackson Pollock och Yves Klein när de utför sina performanceliknande målerier – på många sätt så motsatta varandra, konstnären Pollock i sina arbetarkläder och den eleganta estradören Klein med sin publik – har provocerat fram en rad konstnärliga kommentarer. Flera av dem visas i utställningen. Janine Antonis *Loving Care* är troligen en referens till både Pollock och Klein, kanske tydligast till Klein. Antoni ligger på knä och målar med sitt hår som pensel, doppat i hårfärgningsmedel. *Butterfly Kisses* är en duk målad med mascara från Antonis ögonfransar. Den katalanske konstnären Ignasi Aballís verk *Persones* (2000–2005) är en lång rad smutsiga skoavtryck utmed en vägg. Avtrycken uppstår genom att konstnären lutar sig med ryggen mot väggen och stöder ena foten mot väggen i en lojgest. Verket fungerar också som ett slags koreografi eftersom publiken bjuds in att fullfölja verket genom att luta sig mot väggen med en fot på den i vanliga fall så oklanderligt vita museiväggen.

En annan väg, som är besläktad med detta intresse för avtrycket, eller index som det kom att kallas, är den som John Cage och Robert Rauschenberg gick. Snarare än de yviga gesterna valde de att betrakta konstverket som en projektduk för allt som händer runt omkring det. Robert Rauschenberg målade sommaren 1951 en serie vita målningar som John Cage beskrev som landningsbanor för dammpartiklar och skuggor. Det som syns på de vita dukarna är alltså avtryck, inte av konstnären utan snarare av betraktaren vars skugga faller över duken. John Cage har också framhållit det konceptuella släktskapet mellan sin "tysta" komposition 4.33 och Rauschenbergs vita målningar. Cages verk är en 4.33 minuter lång konsert där pianisten inte spelar några toner utan det som hörs är alla andra ljud i rummet: hostningar, stolar som skrapar och kanske ett dämpat ljud av trafiken på gatan utanför.

Att de vita målningarna tillverkats av Robert Rauschenberg var inte viktigt för honom. I ett brev till Billy Klüver [svenskamerikansk ingenjör som samarbetade med bl a Pontus Hultén och Rauschenberg, grundare av *Experiments in Arts and Technology*] föreslår han att Pontus Hultén tillverkar dem själv för en utställning. Även fluxuskonstnärer som Yoko Ono och George Brecht, också representerade i *Explosion*, skriver

Jackson Pollock, 1950.
National Portrait Gallery, Smithsonian Institution © Hans Namuth Ltd. Foto: Hans Namuth

Gutaigruppen framför Pinakoteket, Osaka, 1962.
 © The former members of Gutai Art. Association, courtesy of Museum of Osaka University

instruktioner till verk som de inte själva behöver tillverka, på samma sätt som en kompositör inte själv behöver spela sitt stycke. Det kan tyckas som om vi hamnat långt från Pollocks och Gutaigruppens utlevande måleri – men frånvaron av konstnärens hand förenar dem. Ett annat sätt att undvika konstnärens subjektiva beslut var att tillverka målade maskiner. I utställningen möter vi verk av Akira Kanayama, en Gutai-konstnär som 1957 använde elektriska leksaksbilar med färgburkar på som han körde över duken. Jean Tinguelys *Méta-Matic nr 17* från 1959 i Moderna Museets egen samling är ett annat exempel på en målade maskin. I våra dagar använder sig konstnärer som Wade Guyton och Ceal Floyer av digitala motsvarigheter.

När måleri blir performance och happening blir också konstnärens kropp del av verket. Med kroppen kommer även livet in i konsten. ”Gränsen mellan liv och konst bör hållas så flytande och obestämd som möjligt”, hävdade Kaprow. Detta intresse för livet som konst kunde innebära att vardagens material och händelser ägnades en skärpt uppmärksamhet, och blev konst, som hos Cage och många fluxuskonstnärer. Men det kan också ta sig betydligt mer dramatiska och teatrala uttryck. För Wieneraktionisterna, som Hermann Nitsch, är konsten en ritual som har en renande effekt. Nitschs så kallade mysterieorgier är fulla av extas och blod (från redan döda djur). Den moderna människan är så långt ifrån sådana extremer att vi sällan känner vare sig stark lust eller olust, menar Nitsch.

På så sätt rör sig *Explosion* mellan ytterligheter. Det är en gruppställning som är både historisk och samtida, som inte följer en enskild riktning eller ism, som inte är geografiskt begränsad till någon specifik konstscen utan visar släktskap mellan till synes vitt skilda konstnärliga praktiker. Utställningen kommer att innehålla konst av omkring 50 konstnärer från stora delar av världen, från slutet av 1940-talet till idag. Ni kommer att få se måleri, performance, film, dans och ni kommer

att kunna måla själva i Allan Kaprows *Stockroom*.

Sätter här punkt för introduktionen, skriven i en hektisk produktionsfas. Välkomna som deltagare i sommar! □

Magnus af Petersens är curator för *Explosion! Måleri som handling*, intendent på Moderna Museet och gruppledare Utställningar.

Explosion! Måleri som handling, Stockholm 2.6–9.9
 För information om särskilda evenemang i samband med utställningen se kalendariet på sid. 22.

Niki de Saint Phalle, Robert Rauschenberg, *Painting made by Dancing*, 1961.
 © Niki de Saint Phalle, Robert Rauschenberg/BUS 2012

Skiftande världar i Irving Penns studio

Exakt, elegant, eklektisk; Irving Penn (1917–2009) betraktas som en av världens ledande fotografer. Modebilder, frusna assemblage av frukter och grönsaker, en medlem i Hells Angels – de skilda motiven präglas alla av hans minutiösa stil. I Malmö visas nu närmare 100 av Penns ikoniska bilder, de flesta ur museets egen rika samling, donerad av konstnären själv till minne av hans svenskfödda hustru Lisa Fonssagrives-Penn.

av Andreas Nilsson

Marcel Duchamp placerad i ett hörn, krigare från Nya Guinea, en fotomodell som bär ett exklusivt klädesplagg, ett assemblage av frukt och grönsaker – vid en första anblick kan intrycket av Irving Penns fotografier vara paradoxalt. Samtidigt knyts de till synes, aparta bildserierna samman av en nyfikenhet och av en önskan om att avbilda på ett specifikt, finkänsligt och detaljerat vis, genom att allt lyfts in i samma miljö. De olika bildvärldarna som presenteras i utställningen *Skiftande världar* möts bokstavligen i samma rum – i Irving Penns studio.

Irving Penn (1917–2009) betraktas som en av vår tids ledande fotografer – verksam och ansedd i både reklamens och konstens värld. Genom distinkta bildserier inom bland annat mode, porträtt och stilleben utvecklade han en personlig stil som känns igen på detaljskärpa, noggrannhet och ofta avsaknad av rekvisita. Han arbetade så gott som uteslutande i studio, antingen i sin egen ateljé på nedre Manhattan i New York nära Union Square, eller i en mobil studio som han byggde upp där han för stunden befann sig. Ateljén i New York står än idag kvar intakt, vitmålad med gråa dörrar och lister. I det stora rummet står en grå fondvägg som i krökt båge går från golvet till taket, den är sliten och skulle så förbli. Det berättas om Irving Penn att han var en lågmäld person: stämningen i hans studio var respektfull och dämpad och kameran som användes för just porträtten var av märket Rolleiflex, en kamera med nästan ljudlös mekanik. Arbetet fick ta tid, han lärde känna sina motiv och instruktionerna var enkla men tydliga.

I slutet av 1940-talet skapade Irving Penn ett antal ikoniska porträtt som bröt av mot vad som var gängse norm vid denna tidpunkt. Istället för att placera sina subjekt i dramatiska iscensättningar eller i deras naturliga miljö använde Penn sin studio, ostädad och näst intill tom på attribut. I vissa situationer har en sittmöbel byggts upp genom att en gammal matta lagts över en stol eller något annat föremål i ateljén. Penns porträttfotografi komponeras och ramas in av hur modellen placeras och stöder sig mot denna sittmöbel. Ett annat kännetecken för Penns porträtt vid denna tid är det hörn han byggde upp av två stödvägg. New York var under efterkrigstiden en kulturellt världsdominerande metropol. Här befann sig många av tidens tongivande konstnärer och intellektuella. En ung Truman Capote ses 1948 inträngd i hörnet, avväpnad och invirad i sin rock. Igor Stravinsky uppträder mer självsäkert när han presenterar sig för oss med handen formad som en tratt runt vänster öra. Irving Penns knapphändiga instruktioner vid dessa sittningar var mer eller mindre: Titta in i kameran och låt kroppen tala.

Utställningen *Skiftande världar* på Moderna Museet Malmö presenterar verk från flera av Irving Penns mest kända bildserier. Utanför USA innehar Moderna Museet en av de största samlingarna av Penns fotografier och merparten, 100 fotografier, donerades till museet av Irving Penn till minne av hans svenskfödda hustru Lisa Fonssagrives-Penn 1995. Fotografierna i utställningen spänner över en period om cirka 50 år och utöver dessa visas även ett flertal av de uppdrag Penn utförde för olika magasin, framför allt för amerikanska *Vogue*.

Irving Penn, *Fishmonger*, London, 1950. Platino-/palladiotyp, 49,53×37,62 cm.
© The Irving Penn Foundation

Irving Penn var utbildad konstnär och grafisk formgivare. Under sin skoltid på Philadelphia School of Industrial Art studerade han bland annat för Alexey Brodovitch, art director på *Harper's Bazaar*. Penn säger i en intervju att tiden med Brodovitch var den viktigaste delen av hans utbildning och att "ur min synpunkt är Brodovitch den man som haft störst inflytande över fotografins typografiska tillämpning i vår tid". År 1943 började Penn arbeta på modetidskriften *Vogue* som assistent åt art director Alexander Liberman som även han kom att spela en betydande roll för Penns karriär och som stödde hans idéer. *Vogues* oktobernummer 1943 pryddes av Irving Penns första egna omslagsbild – ett stramt arrangerat stilleben sammansatt av ett bälte, en handväska, ett par vita handskar och en prålig ring. Det var första gången i *Vogues* historia som ett stilleben publicerades på omslaget.

Det sista omslaget av Irving Penn, ett porträtt av Nicole Kidman, publicerades för majnumret av ameri-

Irving Penn, *Cat Woman, New Guinea*, 1970. Platino-/palladiotyp, 52,71 x 48,44 cm.
© The Irving Penn Foundation © 1979 Irving Penn, courtesy of Vogue

kanska Vogue 2004. Om stillebenet var banbrytande 1943, så är det avsaknaden av text på omslaget 2004 som gör det ovanligt. Tydligt står dock: "Nicole Kidman photographed by Irving Penn." Man uppfattar stringensen i Penns arbete när man betraktar hans sista omslag för Vogue. Här finns likheter exempelvis med den seriemodefotografier Penn tog i mitten av 1970-talet där han istället för en levande modell använde sig av en skyltdocka. I jämförelsen tydliggörs också det som är distinkt hos Penns fotografier: allt är av samma värde, det är samma öga och inställning som fångar motivet, levande som döda ting.

” Irving Penns knapphändiga instruktioner vid dessa sittningar var mer eller mindre: titta in i kameran och låt kroppen tala. ”

Åren 1950–51 dokumenterar Irving Penn, för Vogues räkning småföretagare i Paris, London och New York, vilket resulterar i en serie om över 250 fotografier. Penn inspireras av den franske fotografen Eugène Atgets gatufotografier av arbetare i Paris från sent 1800-tal och tidigt 1900-tal som han har kommit i kontakt med

genom sin tidigare lärare Alexey Brodovitch. Traditionen att avbilda arbetare och människor i stadsmiljö är lång och ett av de projekt som brukar omnämnas är August Sanders *Menschen des 20. Jahrhunderts* – en serie svartvita porträtt med ambitionen att visa ett tvärsnitt av det tyska samhällets medborgare från 1900-talets första hälft. Irving Penn bjöd in arbetarna, iklädda sina uniformer eller arbetskläder och med eventuella arbetsredskap, till den studio han för närvarande arbetade i. När delar av bildserien senare även publicerades i Irving Penns första monografi, *Moments Preserved: Eight Essays in Photographs and Words* (1960), framträdde de som ett betydande tidsdokument, då många av yrkena nu var svåra att återfinna i metropolerna.

I Irving Penns fotografier visar sig hans intresse för det psykologiska porträttet, där subjektet står i fokus, inte omgivningen. Ensamma i studion med endast kameran emellan uppkom den intima laddning som skapar spänning i fotografiet. Än klarare blir detta i de porträtt Penn tog på 1950- och 60-talen där han tillåter sig att gå närmare modellen. Istället för de tidigare helfigursporträtten fokuserar han nu på huvud och axlar. Allt omkringliggande är bortreducerat och fokus ligger istället på subtila skillnader i ansiktsuttryck och placering av händer.

Irving Penn var utbildad inom måleriet och hans intresse för framför allt vanitas-motivet återfinns i hans fotografiska stilleben. Med hjälp av mat och andra ting

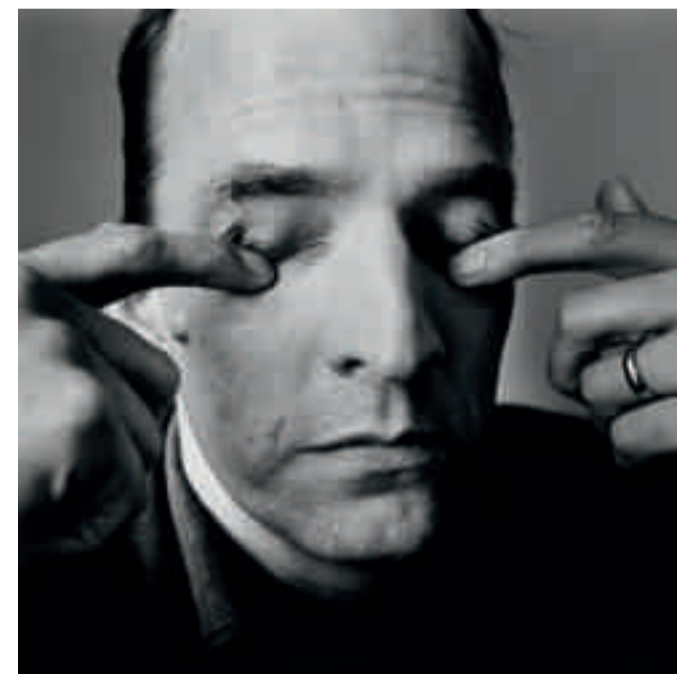
bygger han upp stilleben som bland annat har jämförts med den spanska barockmålaren Juan Sánchez Cotán. Båda konstnärerna, menar John Szarkowski, tidigare chef för fotografiavdelningen på Museum of Modern Art i New York, visar en djup hänsyn till objektets inneboende auktoritet. Penn använder sig även av kranier, både från människor och från djur, i sina verk. De två människokranier som balanserar på varandra i fotografiet *The Poor Lovers* (1979), ser nästan lyckliga ut och har en tydlig mänsklig närvaro. I en artikel citerar fotografen och sedermera vännen Hans Hammarskiöld Irving Penn:

”En bild måste ha mänsklig anknytning för att intressera mig. Därmed inte sagt att jag nödvändigtvis vill ha en människa med i bilden, men jag vill ha något som har med människor att göra och som kan berätta något om sin ägare.” (Hammarskiöld, H. ”Irving Penn” i FOTO, nr 7, 1952)

Tydligt i Penns stilleben är också hur de korrelerar med de annonser han gjorde för bland annat kosmetikföretaget Clinique och modehuset Chanel. Idéer dyker upp och används på flera vis och i olika syften genom Penns karriär, något som också är synligt i de målningar och teckningar han gjorde. Ibland har de stått som självständiga verk, ibland som direkta studier för ett framtida stilleben. Den serie fotografier som möjligen mest vittnar om människans existens och efterlämnade spår – trots avsaknaden av just den levande människan – är serien *Street Material* som först presenterades på Metropolitan Museum of Art 1977. Fotografierna visar föremål, vad de flesta skulle kalla skräp, som har plockats upp av Irving Penn från gatan, lyfts in i studion och avbildats i all sin enkelhet. I fotografierna förvandlas en bortkastad handske eller ett cigarettpaket till något närmast skulpturalt och abstrakt. Detaljskärpan och blicken som registrerar av dessa förlorade – arkeologiska – ting synliggör den mänskliga närvaron och förgängligheten i sin anspråkslöshet.

På sina många resor till områden utanför de då traditionella resvägarna byggde Irving Penn och hans assistenter upp en mobil studio för fotograferingarna. Bildserierna från platser som Nya Guinea, Marocko och Dahomey (nuvarande Benin) har tidvis benämnts Penns ”etnografiska serier” och är inte oproblematisks ur ett samtida perspektiv och i diskussioner om representationen av ”den andre”. Curator Anne Wilkes Tucker påpekar dock i förordet till boken *Photographs of Dahomey* (2004) att Penns huvudsakliga syfte med dessa fotografier varken var antropologiskt eller etnografiskt. Irving Penn har själv beskrivit mötena i den mobila studion:

”I detta mellanrum erbjöds för oss båda möjligheten till kontakt vilket ofta var en uppenbarelse för mig och

Irving Penn, *Ingmar Bergman (1 of 4)*, Stockholm, 1964. Gelatinsilverfotografi, 38,25 x 37,8 cm.
© 1965 Irving Penn

Irving Penn, Balenciaga "Little Great Coat" (Lisa Fonssagrives-Penn), Paris, 1950. Gelatinsilverfotografi, 37,31×34,44 cm.
© The Irving Penn Foundation

ofta, det kunde jag se, en gripande upplevelse för subjekten själva, som utan ord – genom sin ställning och koncentration – kunde uttrycka mycket som överbryggade avståndet mellan våra olika världar." (Swanberg, L. "Storbesök" i *Popular Photography*, svensk utgåva, nr 10, 1964)

Sedda i kontexten av Irving Penns övriga bildvärldar framträder påtagliga likheter med exempelvis hans modebilder. De är alla konstruktioner skapade i ateljén med Penn som regissör. Flera av bildserierna som senare publicerades i boken *Worlds in a Small Room by Irving Penn as an ambulant studio photographer* (1974, Studio

Vista, Cassell & Collier Macmillan Publishers Limited, London) återgavs först i *Vogue*. I boken publicerades också serier av fotografier på småföretagare, Hells Angels-medlemmar och hippiefamiljer från San Francisco. När serien av fotografier från Dahomey återgavs i *Vogue* 1967 lyfte skribenten Jacques Maquet, professor i antropologi, fram hur kläderna, smyckena och de kroppsliga utsmyckningarna som bärs och syns på fotografierna avslöjar sökandet efter skönhet. "Vi befinner oss i konstens värld", skrev Maquet (*Irving Penn. Photographs of Dahomey*, 2004, Museum of Fine Arts, Houston/Hatje Cantz Publishers).

Irving Penns arbete kännetecknas av skarp detaljkänsla, nyfikenhet och begär, och av att i en och samma bild samtidigt släppa in och utestänga omvärlden. I sin essä *Saturnus ringar* skriver W.G. Sebald passande men utan att egentligen syfta på Irving Penn: "Med största möjliga tydlighet ser man de allra minsta detaljer. Det är som om man tittade genom en omvänd kikare och genom ett mikroskop på samma gång." □

Andreas Nilsson är assisterande intendent på Moderna Museet Malmö

Irving Penn: Skiftande världar, Malmö 16.6–2.9
Curatorer: Andreas Nilsson och John Peter Nilsson

Det räcker inte med att vinna – andra måste förlora!

av Ronald Jones

Picasso och Duchamp kan beskrivas som de två polerna i den moderna konsten. Bägge lika revolutionerande för begreppet konst, men på diametralt olika sätt. Enligt Ronald Jones avskydde de dessutom varandra. I *He was wrong!* som öppnar i augusti på Moderna Museet i Stockholm ges publiken chans att själva pröva jämförelsen: Vem förlorar?

I New York under 1980- och 1990-talen deltog jag ofta i en diabolisk lek med curatorer och samlare och en nära vänskrets av konstnärer, varav vilka många också representerades av Metro Pictures och Sonnabendgalleriet. Vanligtvis lekte vi leken vid midnatten efter någon vernissage som hade fört oss samman. Förutsättningarna var följande: när vi bläddrade genom H.W. Jansons *History of Art*, den klassiska volym som vi alla hade pluggat in på universitetet, var det uppenbart att till och med i denna bok på mer än tusen sidor var det mycket få konstnärer som stod som ensamma representanter för en viss period i konsthistorien. Eftersom detta var ett faktum: vem skulle då stå för slutversionen, inte bara av den flisa historia som vi själva kunnat bidra till på ett tydligt och meningsfullt sätt, utan av hela den moderna konstens tradition? Alla som satt kring denna konstvärldsversion av hotell Algonquins berömda runda bord var på ett eller annat sätt uppburda och ryktbara: vi hade haft solutställningar på internationella museer, vi företrädde av inflytelserika gallerier, betydande samlare gynnade oss, vi förekom i recensioner, kataloger och teoretiska uppsatser, dessa historiens allra första utkast. Och ändå var det ingen av oss som trodde – fast somliga kan i sitt stilla sinne ha hoppats – att våra namn skulle komma att nämnas som den sena 1900-talskonstens viktiga storheter. Eftersom inget personligt stod på spel blev leken riktigt uppsluppen.

Att leka renhårigt var att leka med rå och oförställd ärlighet. Det mest generösa man kunde uppfatta i bruset av pågående meningsskiljaktigheter var kanske: ”Nämen uppfatta mig rätt: jag gillar honom verkligen som människa, men det han gör kommer inte att stå sig. Har du sett hans nya katalog som alla anhängare höjer till skyarna? Förr eller senare kommer den att hamna på bordet med restupplagor på The Strand.” (Och mycket riktigt: för ett år sen när jag tog mig genom The Strand Bookstore, den legendariska butiken i New York, kunde jag köpa fyra exemplar – till ett ”prova på-pris” – av katalogen *Mind over Matter* som The Whitney Museum of American Art hade låtit ge ut 1990 och där Richard Armstrong hade skrivit om mitt verk på framträdande plats.) Det vi lekte var en variant av ”livbåtsleken” – förutom att de svagaste i vår livbåt fick beträda själva historiens plankor. Historien själv var förstås den passive, alltid närvarande deltagaren i vår lilla kraftmätning, som inte kunde ta slut förrän historien spelade ut det sista kortet.

Marcel Duchamp, *Roue de bicyclette* [Cykelhjulet på pallen], 1913/1960
Trä och järn.

Under en lunch efter vernissagen på en museiutställning i Paris, som lägligt nog inkluderade de flesta av oss, lekte vi vår lek med särskilt stort nöje eftersom Roberta Smith veckan innan, i *New York Times*, hade skrivit att Martin Kippenberger var ”en av de tre eller fyra bästa tyska konstnärerna från efterkrigstiden”. Detta höll vi helhjärtat med om – och sen var leken igång: vilka var de andra två eller tre? Vi hade inte på långt när nått enighet då en samlare föreslog att var och en skulle upprätta en egen lista utan att visa den för någon och att han sedan skulle placera våra papper i säkert förvar i ett betryggande bankfack. Efter ett rimligt antal år lovade han öppna vår tidskapsel och hålla upp våra profetior för oss. Hittills har våra listor inte sett dagens ljus, men om de någonsin gör det kommer de att ge en del av oss chansen att peka ut en vän vid bordet och säga belåtet att ”han hade fel!” Vi lekte medan våra karriärer blomstrade och kunde samtidigt kokettera med den sannolika möjligheten att allt det bästa vi gjort, högt uppskattat just då, aldrig skulle bli mer än dunkla minnen när historien visade sitt sista kort (fast jag måste erkänna att några av oss kring bordet har knäckt sannolikheten).

Det vore inte att ta sig vatten över huvudet att hävda att Pablo Picasso och Marcel Duchamp – som visserligen stod oerhört långt ifrån varandra – lekte sin egen lilla rivalitetslek när de åstadkom den moderna konstens elementära DNA. Det var precis det Octavio Paz sa i sin bok *Apariencia desnuda: la obra de Marcel Duchamp* (*Marcel Duchamp: Appearance Stripped Bare*): ”De två målare som haft störst inflytande i vårt sekel är Pablo Picasso och

Marcel Duchamp. Jag har satt deras namn vid sidan om varandra eftersom det tycks mig att bägge på sitt eget vis har lyckats definiera vår tid: den förre genom det han påstår med bestämdhet; den senare genom det han förhandlar sig till, det han utforskar.” Picasso förkunnade att kubismen skulle få avbildandet av världen att överensstämma med målningens tvådimensionella bildplan, snarare än tvärtom. Detta låg till grund för det moderna måleriets inriktning under det förra seklets första hälft – tills Jackson Pollock la huvudvikten vid sin egen optiska stil, snarare än Picassos måleriska. I motsats därtill marginaliserade Duchamp måleriets tanklösa retinalt, i det han sökte ge den intellektuella aspekten företräde i konsten. Han blev beryktad när han deklarerade: ”Det är denna väg konsten bör slå in på: den intellektuella uttryckets väg. Jag är innerligt trött på uttrycket ’bête comme un peintre’ – dum som en målare” (citerat från Herschel B. Chipps *Theories of Modern Art: A Source Book by Artists and Critics*). Så lätt är det att visa på Picassos och Duchamps bidrag till modernismen att det snart verkar övertydligt att ställa ut dem sida vid sida. Men faktum är att fastän bildade människor som Paz inte drar sig för att en passant omnämna deras överväldigande inflytande har det förekommit ytterst få historiska utställningar av dem båda på institutioner med samma vittgående auktoritet som Moderna Museet, som har förmågan att sätta det kritiska omdömet i ljus på iakttagelser av det slag som Paz gjorde. I själva verket är den här utställningen praktiskt taget exempellös, inte för att den presenterar en så uppenbar kontrast, utan för att jämförelsen äntligen får en välförtjänt, genomgripande prövning.

Som en avgörande jämförelsepunkt: betänk att under loppet av ett år kreerade Picasso *Bouteille, verre et violon* [Flaska, glas och fiol], (1912–13) och Duchamp *Roue de bicyclette* [Cykelhjulet på pallen], (1913), som bägge befinner sig i Moderna Museets samlingar. Dessa två konstverk är bestämmande uttryck för de isärgående och rivaliserande vägar som respektive konstnär skulle leda modernismen in på. Kollaget *Flaska, glas och fiol* var ett av de tidigaste uttrycken för Picassos omställning från en analytisk till en syntetisk kubism. Tänk på att Georges Braques *Le Portugais*, som kan betraktas som det första verket i den syntetiska stilen, hade målats år 1911 och att Picassos *Nature morte à la chaise cannée*, producerades inom ett år; tillsammans bildar de fundamentet för den moderna konstens dagordning. Picasso och Braque ställde bildplanets realitet i första rummet genom att framhäva motiv vilkas realitet redan var tvådimensionell: tidningar, tapeter, brev, notblad, och så vidare. I *Nature morte à la chaise cannée*, till exempel, finner vi att Picasso målat in de tre bokstäverna J O U, vilket anspelar på den franska tidningen *Le Journal*, medan han i *Flaska, glas och fiol* har klistrat in delar av *Le Journal* titel, tagen från tidningen. Genom att måla bokstäverna J O U poängterar Picasso emellertid det tvådimensionella bildplanets realitet,

varvid han aktualiserar en avgörande om än obesvarbar fråga: är J, O och U verkliga bokstäver, eller representerar de dessa tecken? I själva verket uppfyller de bägge kraven på samma gång. Jasper Johns sysslade med en likartad tvetydighet i målningar som *Target* [Måltavla] från 1960 (är det en målning av en måltavla eller en verklig måltavla?), som också finns i Moderna Museets samling.

Om den syntetiska kubismen var Picassos mest djupgående bidrag till den moderna konsten var ”the ready-made” Duchamps. En readymade tog sin plats bortom de gränslinjer inom vilka man trodde att seriös konst hörde hemma och utgjorde en eftertrycklig kontrastpunkt till Picassos uppfinningsrika sätt att framera. Då Duchamp år 1913 satte fast ett cykelhjul på en pall var det ofrånkomligen en parodi på den klassiskt syntaktiska ”skulpturen på en sockel”, samtidigt som han paradoxalt hävdade att han inte tänkte på verket ifråga som konst. ”Glöm för all del inte att jag inte ville göra ett konstverk av [Cykelhjulet]”, sa Duchamp till Pierre Cabanne i hans *Entretiens avec Marcel Duchamp* [Dialog med Duchamp]. ”Ordet ’readymade’ förekom inte förrän 1915 ... Det var ett intressant ord, men när jag satte ett cykelhjul på en pall, med gaffeln ner, hade jag inte en tanke på någon ’readymade’, eller något annat för den delen. Det var helt enkelt ett tidsfördriv. Jag hade ingen speciell anledning att göra så, eller någon avsikt att visa det, eller att beskriva något. Det var inte alls så ...” Oavsett hur växlande och outsinligt Picassos oeuvre än må vara är det svårt att föreställa sig att han skulle beteckna någonting han gjort med substantivet ”tidsfördriv”. Det här är sätt att tänka som är som natt och dag.

Duchamps legat till eftervärlden bildade grunden för en låt gå-attityd som många omgav sina identiteter med, och senare under seklet sin verksamhet som konstnärer: en medveten avhållsamhet från den heroiskt-bombastiska virtuositet som Picasso, eller låt säga Salvador Dalí, stoltserade med. ”Jag hade ingen speciell anledning att göra så, eller någon avsikt att visa det, eller att beskriva något” – detta genljuder hos Bruce Nauman när han erinrar sig en viss avgörande vändpunkt under sin tidiga karriär: ”Från den stunden blev konsten mer av en aktivitet och inte så mycket produkt.” Det berömda ”tidsfördrivet” slängdes ut när Duchamps syster Suzanne städade hans Parisateljé på rue St-Hippolyte, men år 1951 tillät konstnären att galleristen Sidney Janis låt tillverka en kopia som han visade på utställningen *Climax in 20th Century Art* 1913 som *The Assisted Readymade Bicycle*

” Jean Metzinger istället för Picasso? Det är som att lägga på luren i örat på Mondrian för att istället tala med Theo van Doesburg. ”

Wheel 1951. Går det överhuvudtaget att finna en gemensam plattform för Picasso och Duchamp kan det helt enkelt vara det att Picasso låt de konventionella skillnaderna mellan konst och verklighet flyta samman i den syntetiska kubismen och att Duchamp allierade sig med honom med sina readymades. Robert Rauschenberg: ”Måleri hänger samman med både konst och liv. Varken det ena eller det andra kan presteras. (Jag försöker agera i glipen mellan dem bägge.)”

Pablo Picasso, *Guernica*, 1937. Visad 1956 i Exercissalen, blivande Moderna Museet. 1938 visades *Guernica* på Liljevalchs, i ett arrangemang av dåvarande Moderna Museets Vänner.

För att vara riktigt ordningsam kan jag tillägga att BBC News år 2004 uppgav att i en enkät bland ”500 konstexperter” som ombetts rangordna de mest inflytelserika konstverken hamnade Duchamps porslinsurinoar, *Fountain* [Fontän] (1917), överst på listan; Picassos *Les Femmes d'Alger* [Flickorna från Avignon] (1907) kom tvåa. *Guernica* kom på fjärde plats. Om Picassos och Duchamps rivalitet sällan blev allmänt känd var den likväl långvarig: de träffades först antingen 1912 eller 1913. Vi skymtar den som fragment av möten på tu man hand, som till exempel i Cabannes samtal med Duchamp:

CABANNE: Ett par månader tidigare hade Picasso gjort färdig *Flickorna från Avignon*. Var ni medveten om den viktiga revolution som den här bilden aviserade?

DUCHAMP: Nej, inte alls. Vi såg aldrig *Flickorna från Avignon*. Den ställdes inte ut förrän några år senare.

CABANNE: Ni besökte aldrig Picasso?

DUCHAMP: Nej, inte vid den tiden.

CABANNE: Tyckte ni inte det var en enastående målare?

DUCHAMP: Absolut inte. Tvärtom. Det fanns ett slags mental kongruens mellan Picasso och Metzinger. När kubismen började anta en social form talades det mycket om Metzinger. Han förklarade kubismen, medan Picasso aldrig förklarade någonting.”

Här ser vi att Duchamp praktiserar en version av den lek som jag och mina vänner lekte för många år sen, både i New York och i Paris. Jean Metzinger istället för Picasso? Det är som att lägga på luren i örat på Mondrian för att istället tala med Theo van Doesburg.

Duchamp dog först, mer än ett halvsekel efter det han mött Picasso. När Picasso dog, 1973, hade han, med tilltagande förtrytelse, sett hur hans stjärna fördunklats av senare konstnärer, inte minst Jackson Pollock. Men enligt hans biograf, John Richardson, var det det växande antalet yngre konstnärer som bytte sin lojalitet till Picasso mot lojaliteten till Duchamp som Picasso aldrig kunde förlika sig med. Richardson skriver: ”Om det på något sätt hade varit Matisse, som alltid fungerat som en rival, skulle det ha kvittat. Men vem var det de såg upp

till, på andra sidan Atlanten, om inte Marcel Duchamp, av alla människor! Picasso såg ned på honom.” När han fick höra att Duchamp var död sägs det att Picasso gjorde en tillräckligt lång paus för att hinna avkunna sin slutgiltiga, oförtäckta dom: ”Han hade fel!”

Rivaliteter gör historiens soppa mer kryddstark, men de åstadkommer sällan själva soppan, vilket leder oss till den tredje parten i historien om Picasso och Duchamp – nämligen Moderna Museet. Finns det en historisk samhörighet mellan Picasso och Duchamp är den att söka i det faktum att museet har gett upphov till två internationella utställningar som har gjort Octavio Paz och andras bedömningar mer rakt på sak än de annars skulle ha varit. Grundarna av det blivande Moderna Museet [Föreningen för Nutida Konst, som 1953 bytte namn till Moderna Museets Vänner] hämtade Picassos mästerverk *Guernica* till Stockholm år 1938 (det handlade lika mycket om estetisk begeistring som om politisk indignation), och när Pontus Hultén organiserade utställningen *Rörelse i konsten* på museet 1961 ansåg han, enligt Ulf Linde i sin bok *Marcel Duchamp*, det vara en hyllning till Duchamp. Moderna Museet har varit förebildligt när det gäller den historiska resonans som nu omger Picassos och Duchamps konst, och med sina omfattande innehav av deras arbeten, jämte väsentliga lån från annat håll, iklar sig museet med utställningen *He Was Wrong!* än en gång samma roll och tar på sig samma ansvar som tidigare, att bereda den fruktbara mylla där historien ska fortsätta att bana sig väg. □

Översättning Staffan Holmgren

Picasso/Duchamp. He was wrong!, Stockholm 25.8–3.3
Curatorer: Daniel Birnbaum och Ronald Jones

Ronald Jones är konstnär, kritiker och professor i Interdisciplinära studier vid Konstfack där han leder Experience Design Group. Han har arbetat för en rad internationella högskolor, bl a under nio år som Senior Critic för The School of Art vid Yale University och vid fakulteten för Städelschule i Frankfurt. Jones verk finns i samlingarna på Museum of Modern Art, Whitney Museum of American Art, Guggenheim Museum, Metropolitan Museum of Art, Museum of Contemporary Art, Los Angeles, och Moderna Museet. Ronald Jones skriver regelbundet för bl a *frieze* och *Artforum* och debuterade 2009 som skådespelare i Johan Jonasons film *Behandlingen*.

Tisdagsklubben, vernissager och program i Stockholm och Malmö sommaren 2012

Moderna Museet Stockholm

Höstens Tisdagsklubbs program presenteras i slutet av augusti www.modernamuseet.se/mmv och skickas ut i Nyhetsbrev samt i Bulletinen Nr 5/2012.

Intendent Ulf Eriksson är programansvarig för Tisdagsklubben. Har du idéer och tips om programmet? Kontakta Ulf, u.eriksson@modernamuseet.se.

Maj

> *Vernissage med Vännernas timme: Explosion! Måleri som handling*
Välkommen till vernissage torsdag 31 maj kl 19–22. Vi bjuder på vin, musik och performance: Kl 19.30 *Cream Piece – for Oscar Williams* av Alison Knowles. Överintendent Daniel Birnbaum och vice museichef Ann-Sofi Noring hälsar välkommen. Introduktion av Magnus af Petersens, utställningens curator. Kl 20 *Plingeling* av Olle Bonniér spelas av Per-Åke Holmlander, Mats Äleklint och Joe Williamson. Kl 20.30 *I think not*, koreografi av Deborah Hay tolkat av Anna Pehrsson, dansare. Kl 21 *PAN THEON* performance av Anastasia Ax i Bucky Dome i Museernas Trädgård. Ljudverk av Lars Siltberg. DJ Cassandra Corneleo. Inbjudan är personlig och gäller för två personer. Tag med ditt medlemskort. Utställningen visas på huvudentréplan, museets båda entréer är öppna.

Vännernas timme: Restaurangen håller specialöppet för MMV:s medlemmar före vernissagen och erbjuder en meny till Vänskapspris 185 kr/pers (ord. pris 229 kr) i Restaurangen: huvudrätt, dessert, kaffe och liten flaska vin (18 cl). Erbjudandet gäller kl 16–21 för dig och en vän. Entré till Restaurangen kl 18–19 endast via altanen mot sjösidan. Museet är stängt kl 18–19. Antalet platser är begränsat. Ingen förhandsbokning. *Explosion! Måleri som handling* pågår 2 juni–9 september 2012 på Moderna Museet i Stockholm.

Juni

4 juni
Natten mellan den 4 och 5 juni kommer Yoko Onos verk *Evening till Dawn* (1964) och *Secret Piece* (1953) att äga rum på Djurgården i Stockholm. För att anmäla sig och få mer information: yokodjurgarden@modernamuseet.se OSA senast 1 juni.

6 juni – 16 september
> *YOKO ONO Grapefruit*
I utställningen *Grapefruit* visas ett urval av Yoko Onos så kallade instruktionsverk, som inbjuder till fantasifulla sätt att se på tillvaron och på konstskapande. Med ett antal experimentfilmer och några centrala tidiga verk presenteras Yoko Ono som pionjär inom konceptkonsten och den internationella fluxusrörelsen. Curator: Cecilia Widenheim.

Augusti

23 augusti
> *Vernissage Picassol/Duchamp. He was wrong!*
Inbjudan på sista sidan i Bulletinen. Plats: Moderna Museet Stockholm.

Moderna Museet Malmö

Som vanligt är ni hjärtligt välkomna till Moderna Museet Malmö ordinarie program. Fritt eller rabatterat mot uppvisande av medlemskort.

Har du idéer och tips om programmet är förslag välkomna till Moderna Museets Vänner Malmörepresentant Nils Svensk, n.svensk@modernamuseet.se

Juni

15 juni kl 18–21
> *Vernissage med vännernas timme: Irving Penn. Skiftande världar*
För Moderna Museets Vänner öppnar utställningen en timme tidigare kl 18, vi bjuder på fördrink och intendent Andreas Nilsson presenterar utställningen. Inbjudan på sista sidan i Bulletinen. Plats: Moderna Museet Malmö.

Vännernas vänner

> Arkitekturmuseet
17 jun–22 sept 2013 *The Fashion World of Jean Paul Gaultier: From the Sidewalk to the Catwalk*
www.arkitekturmuseet.se

> Astrup Fearnley Museet for Moderne Kunst
Astrup Fearnley Museet har nu stängt och öppnar i nya lokaler på Tjuvholmen sept 2012
www.afmuseet.no

> Dunkers Kulturhus
11 nov–5 aug 2012 *Under stor press – Mästargrafik från Atelje Larsen i Helsingborg*
23 mars–26 aug 2012 *Mans land – Fotografier av Finn Larsen*
11 maj–9 jun 2012 *Pressat mode*
www.dunkerskulturhus.se

> Färgfabriken
14 apr–24 jun 2012 *Hilda Hellwig Collage*
14 apr–24 jun 2012 *Psychosis Part II, I Is Someone Else*
www.fargfabriken.se

> Nationalmuseum
8 mar–12 aug *Passioner. Konst och känslor genom fem sekler*
19 apr–3 feb *Det moderna livet*
8 mar–12 aug *Drivet och överdrivet. Om karikatyren i Sverige*
10 maj–20 jan 2013 *Slow Art*
27 sept 2012–20 jan 2013 *Stolthet och fördom*
www.nationalmuseum.se

> Wanås Konst
Årets utställningar är öppna. Parken är öppen alla dagar året runt.
www.wanas.se

> Gripsholms Slotssamling
www.royalcourt.se

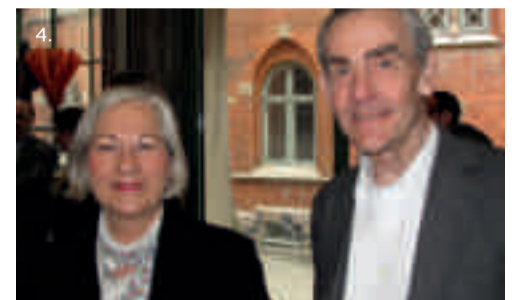
> Thielska galleriet
www.thielska-galleriet.se

Med reservation för ändringar. Se även www.modernamuseet.se

Vänner vimlar på ...

Vernissage med exklusiv förhandsvisning av *Niki de Saint Phalle. Flickan, monstret och gudinnan* på Moderna Museet Malmö

Niki de Saint Phalle är en av de konstnärer vars verksamhet är så nära sammanflätad med Moderna Museets att man kan betrakta henne som en vän. Vi känner henne inte minst genom *Paradiset* på Skeppsholmen och den spektakulära *Hon*-utställningen. Utställningen i Malmö görs med utgångspunkt i våra rika samlingar, bland annat finner vi just Hons huvud ibland verken. Samtidigt får vi nya insikter i ett av efterkrigstidens mest färgstarka konstnärskap bland annat genom de Saint Phalles mörka film *Daddy*, som visas för första gången på museet. Utställningen pågår 12 maj–9 september på Moderna Museet Malmö.

1. Carlos Baco och Gaudy Delgado. 2. Karin Bengtsson, Maria Berben Lidén och Thorsten Lidén. 3. Annika Bengtsson, Christina Streiffert, Göran Streiffert och Mats Bengtsson. 4. Karin Naef och Sven Krook.

Foto: Nils Svensk, Moderna Museets Vänner Malmö

14/4-21/6

PSYCHOSIS
PART II & III

I Is
Someone
Else

&

HILDA
HELLWIG

FÄRGFABRIKEN

Espresso baren

Missa inte vår unika kaffeblend från micro-rosteriet da Matteo i Göteborg. Välkommen!
Du kan också köpa bönor med dig hem

MODERNA MUSEET

Espressobaren Moderna Museet
www.momumat.se
info@momumat.se
08 519 562 91

Vi firar 25 år!

Upplev Parken igen! Årets nya projekt. Se tillskotten i samlingen. Allt som hänt sen du var här sist. Har du aldrig varit här? Då är det dags nu. Det här är året för dig!

Program 2012: Astrid Svargren, Srinvasa Prasad, Sissel Tolaas, Henrik Håkansson, Editions in Craft, Anna Camner, Indisk film.

I samlingen: Yoko Ono, Jenny Holzer, Jakob Dahlgren, Ann-Sofi Sidén, Ann Hamilton, Charlotte Gyllenhammar, och mycket mycket mer...

Öppet 20 maj – 28 okt. Välkommen!

WANÅS
KONST

Mer om öppettider, café, shop, visningar etc på wanaskonst.se

GLÖM INTE VÅR WEBSHOP UNDER SOMMAREN!

Vi levererar direkt till stugan!

modernamuseet.se

MODERNA MUSEET

Bucky Dome

En paviljong med musik, konst, arkitektur och design på Skeppsholmen 17 maj–9 september 2012

Program i Bucky Dome 2012

I sommar ska du ta med dig vänner och familj till paviljongen Bucky Dome på Skeppsholmen. Här kommer det att finnas allt som behövs för en skön sommarupplevelse med musik, konst, familjeverkstad, mat och färdiga picknickkorgar.

Pop-up utställningen *Moki Cherry* i anslutning till Bucky Dome äger rum i Glasgången vid Café Bloms trädgårdsterass under perioden 17 maj–9 september. Utställningen har samma öppettider som museerna. Fritt inträde.

Projektledare för Bucky Dome: Bengt Carling, Bengt "Beche" Berger/Country & Eastern, Jonas Olsson, Arkitekturmuseet och Catrin Lundqvist, Moderna Museet. Medverkar i projektet gör även EMS, Fylkingen och Nya Gärdesfesten.

Programmet stöds av Moderna Museets Vänner och Stockholms stad.

Bucky Dome har alltid fritt inträde när inget annat anges. Biljetter till lördagarnas kvällskonserter finns på Ticnet.se. Biljetterna säljs också under lördagskvällar vid vid ingången till trädgården.

Med reservation för ändringar. Se facebook.com/BuckyDome för senaste program.

Maj

Sön 27–ons 30 maj Anastasia Ax bygger miljön och repeterar inför performance akten *PAN THEON*. I samband med Moderna Museets utställning *Explosion! Måleri som handling*.

Tis 29 maj Öppen workshop kring Don Cherrys musik. Berger/Knutsson/Spering + hemlig gäst.

Tors 31 maj kl 21 Anastasia Ax. Performance *PAN THEON* med ljudverk av Lars Siltberg. I samband med Moderna Museets utställning *Explosion! Måleri som handling*. DJ: Cassandra Corneleo fram till kl 24. Bar.

Juni

Lör 2 jun kl 15 Anastasia Ax performance *PAN THEON*. I samband med Moderna Museets utställning *Explosion! Måleri som handling*.

Kl 19 Konsert med Christer Bothén – ett porträtt med inspiration från Marocko, Mali och nutida musik. Bucky Dome med bar är öppet kl 18–22. Inträde 150 kr.

Sön 3 jun kl 15 Anastasia Ax. Performance *PAN THEON*. Vandrande meditation.

Tis 5–lör 9 jun kl 12–18 Kapellet presenterar Gigantofonen med Nils Personne och Johan E Andersson.

Lör 9 jun kl 12–22 Nya Gärdesfesten med betoning på gör-det-själv. En musik och konstfest för oss av oss kl 15 med Xylofonorkestern Stora Blå. Bucky Dome med bar är öppet kl 18–22. Inträde 150 kr.

Tis 12 jun kl 17–20 Öppen workshop kring Don Cherrys musik. Berger/Knutsson/Spering + hemlig gäst.

Tis 12–fre 15 jun Torbjörn Johansson, Anna Koch och Christine Abdelnour bygger och repeterar en performance. I samband med Moderna Museets utställning *Explosion! Måleri som handling*.

Lör 16 jun kl 15 *one of them is red*. Performance av Torbjörn Johansson, Anna Koch och Christine Abdelnour. I samband med Moderna Museets utställning *Explosion! Måleri som handling*.

Kl 19 Konsert med SPLITSECOND: Christine Abdelnour, saxofon och Ryan Kerno, elgitarr. Kl 20 Konsert med Bernt Rosengrens kvartett. Bucky Dome med bar är öppet 18–22. Inträde 150 kr.

Tis 19 jun kl 15–17 Öppet kritiskt forum. Konstens villkor i en global medievärld. Kl 17–20 Öppen workshop kring Don Cherrys musik. Berger/Knutsson/Spering + hemlig gäst.

Lör 23 jun kl 12–18 Midsommardags – låtspel med traditionell musik och nutida musik med Leo Svensson och vänner.

Tis 26 jun kl 17–20 Öppen workshop kring Don Cherrys musik. Berger/Knutsson/Spering + hemlig gäst.

Lör 30 jun kl 19 Norberg Modul. Konsert med Fylkingen och inledning av Juliaden. Bucky Dome med bar är öppet kl 18–22. Inträde 50 kr.

Juli

Tis 3–sön 12 jul kl 13 Bygg kupoler! Arkitekturmuseets sommarlovsprogram för familjer.

Ons 4 jul kl 13 Juliaden. Lunchkonsert av medlemmar från Fylkingen.

Lör 7 jul kl 12–22 Nya Gärdesfesten, med betoning på gör-det-själv. En musik och konstfest för oss av oss + Turkisk musik med Haci Tekbilek, Edip Akinci och Per Lenner, som spelar till och från under dagen. Gratis fram till kl 18. Bucky Dome med bar är öppet kl 18–22. Inträde 150 kr.

Tis 10 jul kl 17–20 Öppen workshop med Adam Rudolph.

Ons 11 jul kl 13 Juliaden. Lunchkonsert av medlemmar från Fylkingen.

Ons 11–fre 13 jul kl 15–18 (ca) Öppen workshop med Adam Rudolph.

Tors 12 jul The New Beauty Council/UNIGROW CITY. Workshop och samtal om urban odling.

Lör 14 jul kl 19 Adam Rudolph & Stockholm Go Orchestra. Bucky Dome med bar är öppet kl 18–22. Inträde 150 kr.

Ons 18 jul kl 13 Juliaden. Lunchkonsert av medlemmar från Fylkingen.

Lör 21 jul kl 15 Kalousch, musik från Marocko.

Ons 25 jul kl 13 Juliaden. Lunchkonsert av medlemmar från Fylkingen.

Fre 26 jul Öppen repetition med Oriental Wind under eftermiddagen.

Lör 28 jul kl 19 Konsert. Oriental Wind med Okay Temiz och Bobo Stensson. Bucky Dome med bar är öppet kl 18–22. Inträde 150 kr.

Tis 31 jul kl 17–20 Öppen workshop kring Don Cherrys musik. Berger/Knutsson/Spering + hemlig gäst.

Augusti

Tis 1–sön 12 aug kl 13 Bygg kupoler! Arkitekturmuseets sommarlovsprogram för familjer.

Ons 1 aug kl 13 Lunchkonsert med medlemmar ur IMPRA.

Fre 3–lör 4 aug kl 15–17 Öppen trumstuga med Christina Aspeqvist.

Lör 4 aug kl 13–22 Nya Gärdesfesten, med betoning på gör-det-själv. En musik och konstfest för oss av oss, med bland annat Christina Aspeqvists trumstuga. Fritt inträde fram till 18.

The Organic Music Band med Neneh Cherry och Eagle Eye Cherry spelade på invigningen av Bucky Dome i maj 2012.

Bucky Dome med bar är öppet kl 18–22. Inträde 150 kr.

Sön 5 aug kl 12–15 Offentlig repetition med Stockholm Vodou Orchestra. Kl 16–17 Konsert med Stockholm Vodou Orchestra.

Tis 7 aug kl 17–20 Öppen workshop kring Don Cherrys musik. Berger/Knutsson/Spering + hemlig gäst.

Ons 8 aug kl 13 Lunchkonsert med medlemmar ur IMPRA.

Fre 10 aug kl 13 Veka Livet – ett melankoliskt divertissement. Ett multiverk om den moderna människans melankoli av A Taranto/L Nylén/A Källblad/B Smeds/E Yanagisawa. Medverkande; Annette Taranto (sång, rörelse), Lena Nylén (text, rörelse), Sven Åberg (luta), Mime Yamahiro (viola da gamba).

Lör 11 aug kl 19 Konsert med Träd, Gräs och Stenar. Bucky Dome med bar är öppet kl 18–22. Inträde 150 kr.

Tis 14 aug kl 17–20 Öppen workshop kring Don Cherrys musik. Berger/Knutsson/Spering + hemlig gäst.

Ons 15 aug kl 13 Lunchkonsert med medlemmar ur IMPRA.

Fre 17 aug kl 13 Veka Livet – ett melankoliskt divertissement. Ett multiverk om den moderna människans melankoli av A Taranto/L Nylén/A Källblad/B Smeds/E Yanagisawa. Medverkande; Annette Taranto (sång, rörelse), Lena Nylén (text, rörelse), Sven Åberg (luta), Mime Yamahiro (viola da gamba).

Tis 21 aug kl 17–20 Öppen workshop kring Don Cherrys musik. Berger/Knutsson/Spering + hemlig gäst.

Ons 22 aug kl 13 Lunchkonsert med medlemmar ur IMPRA.

Lör 25 aug Performance av Sadahuro Horio, Japan, pågår under hela dagen och under kvällen i Bucky Dome och på andra platser. I samband med Moderna Museets utställning *Explosion! Måleri som handling*.

Kl 18–22 Performance av Sadahuro Horio. I samband med Moderna Museets utställning *Explosion! Måleri som handling*. Kl 19 En orgie av ljud och ljus från Elektronmusikstudion (EMS). Bucky Dome med bar är öppet kl 18–22. Inträde 150 kr.

Sön 26 aug kl 13–16 Familjeverksamhet med Horio, Gutaikonstnär från Japan. I samband med Moderna Museets utställning *Explosion! Måleri som handling*. Utställning av barnens alster i Bucky Dome till och med 31 aug.

Tis 28 aug kl 17–20 Öppen workshop kring

Don Cherrys musik. Berger/Knutsson/Spering + hemlig gäst.

Ons 29 aug kl 13 Lunchkonsert med medlemmar ur IMPRA.

Fre 31 aug kl 15 Nordindisk klassisk musik med K. Sridhar, sarod.

September

Lör 1 sept kl 13–18 Syntjuntans dag. Sy din egen synt och medverka i en konsert! Pris för workshop inklusive syntmaterial: 300 kr. Begränsat antal deltagare i workshopen. Syntjuntan är en ensemble som består av Ann Rosén, Liselotte Norelius och Ida Lundén.

Konsert Smyckestycke av Bengt Carling och Liselotte Norelius med Syntjuntan, någon gång under dagen. Fritt inträde.

John Cage Special! 2–9 sept

Den 5 september skulle John Cage ha fyllt 100 år! Den konceptuelle konstnären och kompositören hedras med bland annat konserter 2–9 september på MDT, Moderna Museet och i Bucky Dome i Trädgården. I samband med Moderna Museets utställning *Explosion! Måleri som handling*. I samarbete med Fylkingen, EMS och MDT.

Sön 2–9 sept Spår av Cage från medlemmar av Fylkingen under hela veckan.

Sön 2 sept kl 15 verk av John Cage och Eva Sidén i hennes konsert- och ljudinstallation *Double Bind Player* i Moderna Museet. Inträde: 100/80 kr. Biljetten köps i Moderna Museets entré.

Ons 5 sept kl 15–18 John Cage 100-årsdag med konserter inne i Moderna Museet och i Bucky Dome. I samarbete med Fylkingen och EMS. Medverkande: Mats Persson/Kristine Scholz, Black Mountain College och Eva Sidén. Biljetter till konsert-installationen med Eva Sidén köps i Moderna Museets entrékassa: 100/80 kr.

Ons 5–tors 6 sept kl 20 Dans på MDT (fd Moderna Dansteatern): Eszter Salamon. *Dance for nothing*. Salomon läser stycket *Music Lecture on Nothing* (1949) av John Cage och skapar koreografi samtidigt. Föreställningen är ca 30–40 minuter och följs av ett samtal med Eszter Salamon. Biljetter: mdtsthlm.se.

Lör 8 sept kl 15–24 Symposium och finissage av *Explosion! Måleri som handling*, med inslag av diskussioner om John Cage och konserter. I Moderna Museet och i Bucky Dome. Pris: 100/80 kr. Biljetter i museets kassa. Kl 19 GLO Imaginary landscapes. Bucky Dome med bar och musik är öppet kl 18–24.

Sön 9 sept kl 12–18 Performance och konsert och tack och adjö till Bucky Dome för den här gången!

Marcel Duchamp, *Rotor relief*s, 1935. Papp, ekskiva med motor, 20 cm i diameter. Inköp 1960.

Irving Penn, *Cat Woman, New Guinea*, 1970. *Balenciaga "Little Great Coat"* (Lisa Fonssagrives-Penn), Paris, 1950.
© The Irving Penn Foundation

Moderna Museet Stockholm

Picasso/Duchamp. He was wrong!

Välkommen till vernissage torsdag 23 augusti kl 19–21

Överintendent Daniel Birnbaum och vice museichef Ann-Sofi Noring hälsar välkommen kl 19.30. Därefter ger utställningens curator Ronald Jones och Annika Gunnarsson en introduktion som hålls på huvudentréplanet och samtidigt sänds på storbild i Auditoriet.

Inbjudan är personlig och gäller för två personer. Tag med ditt medlemskort. Utställningen visas på plan 2, museets båda entréer är öppna.

Vännernas timme: Restaurangen håller specialöppet för MMV:s medlemmar före vernissagen och erbjuder en meny till Vänskapspris i Restaurangen: huvudrätt, dessert, kaffe och liten flaska vin (18 cl) till Vänskapspris 185 kr/person (ord. pris 229 kr.) Erbjudandet gäller kl 16–21 för dig och en vän. Entré till Restaurangen kl 18–19 endast via altanen mot sjösidan. Museet är stängt kl 18–19. Antalet platser är begränsat. Ingen förhandsbokning.

Välkomna!

Moderna Museets Vänner

www.modernamuseet.se/mmv

Picasso/Duchamp. He was wrong! pågår 25 augusti 2012–3 mars 2013 på Moderna Museet i Stockholm

Medstöd av:

Deloitte.

primewinebar

MODERNA MUSEET

Moderna Museet Malmö

Irving Penn. Skiftande världar

Välkommen till vernissage fredag 15 juni kl 19–21

Inbjudan är personlig och gäller för två personer. Tag med ditt medlemskort. OSA till mmv.malmo@modernamuseet.se

Vännernas timme: Utställningen öppnar en timme tidigare, kl 18, med förhandsvisning för Moderna Museets Vänner. Museichef John Peter Nilsson hälsar välkommen och intendent Andreas Nilsson introducerar utställningen. Vi bjuder på en fördrink.

Välkomna!

Moderna Museets Vänner

www.modernamuseet.se/mmv

Irving Penn. Skiftande världar visas 16 juni–2 september 2012 i Turbinhallen på Moderna Museet Malmö, Gasverksgatan 22. För fler programpunkter kopplade till utställningen se: modernamuseet.se

Med stöd av:

e-on

Deloitte.

Clear Channel

MODERNA MUSEET